

UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU

Cu titlu de manuscris:
C.Z.U.: 376(043.2)

CIUBOTARU NATALIA

**DEZVOLTAREA AUZULUI EMOȚIONAL
LA COPIII CU DIZABILITĂȚI AUDITIVE**

SPECIALITATEA: 511.06 - PSIHOLOGIE SPECIALĂ

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

CHIȘINĂU, 2024

Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei Psihopedagogie și Psihopedagogie specială, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Conducător științific:

BODORIN Cornelia, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Referenți oficiali:

PERJAN Carolina, doctor în psihologie, profesor universitar, Instituția Privată Academia de Formare Continuă

ȘLEAHTIȚCHI Mihail, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Componența consiliului științific specializat D 511.06-24-64 Psihologie specială:

RACU Igor, președinte, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar, UPS „Ion Creangă”, Chișinău

LOSÎI Elena, secretar științific, doctor în psihologie, conferențiar universitar, UPS „Ion Creangă”, Chișinău

GLAVAN Aurelia, membru, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar, UPS „Ion Creangă”, Chișinău

GÎNU Domnica, membru, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Lumos Foundation Londra, Marea Britanie, Sucursala din Republica Moldova

OLĂRESCU Valentina, membru, doctor în psihologie, profesor universitar, UPS „Ion Creangă”, Chișinău

TINTIUC Tatiana, membru, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Instituția Privată Academia de Formare Continuă

Susținerea va avea loc la data de 29 noiembrie 2024, la ora 13.00, în ședința Consiliului științific specializat D 511.06-24-64 din cadrul UPSC „Ion Creangă”, str. I. Creangă, 1, MD-2069, bl.2, Sala Senatului

Teza de doctor în psihologie și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” și pe pagina web a ANACEC (www.anacec.md, www.cnaa.md)

Rezumatul a fost expediat la 28 octombrie 2024.

**Secretar științific al
Consiliului Științific Specializat**

LOSÎI Elena, doctor în
psihologie, conferențiar universitar

Conducător științific

BODORIN Cornelia, doctor în
psihologie, conferențiar universitar

Autor

CIUBOTARU Natalia

© Ciubotaru Natalia, 2024

Cuprins

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
CONȚINUTUL TEZEI	8
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	26
BIBLIOGRAFIE	29
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI	31
ADNOTARE	34
ANNOTATION	35
АННОТАЦИЯ	36

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate. Evoluția cercetărilor teoretico-practice din domeniul surdopsihopedagogiei este relevantă și actuală, reieșind din statisticile care indică o incidență de la 1,3 până la 3,1 la 1000 de nou-născuți cu dizabilitate auditivă și o prevalență de 2% din numărul total al copiilor cu dizabilități din Republica Moldova [6, p. 55]. În arealul psihologic, există numeroase cercetări orientate spre dezvoltarea proceselor cognitive, activitatea de joc și formarea competențelor de autonomie personală și interrelaționare socială [1, 2, 4, 7, 9, 10]. Cu toate acestea, problema dezvoltării auzului emoțional, esențială pentru procesul compensator-recuperativ la copiii cu dizabilități auditive de vârstă preșcolară, rămâne insuficient explorată.

Lucrarea își propune să abordeze această problemă din perspectiva importanței majore a dezvoltării auzului emoțional la copiii cu dizabilități auditive, având în vedere că reglarea internă a comportamentului și activității umane este strâns legată de componenta emoțională. Actualitatea cercetării este, de asemenea, susținută de dificultățile teoretice și practice în investigarea relației dintre auzul emoțional și latura lexico-semantică a limbajului la copiii cu dizabilități auditive. În urma analizei studiilor existente, se observă că acest subiect nu a fost studiat în profunzime în contextul autohton, subliniind necesitatea cercetării dezvoltării auzului emoțional la copiii cu dizabilități auditive în raport cu latura lexico-semantică a limbajului.

Încadrarea temei de cercetare în preocupările internaționale, naționale, zonale, ale colectivului de cercetare și în context inter- și transdisciplinar, prezentarea rezultatelor cercetărilor anterioare. Dizabilitatea auditivă provoacă subdezvoltarea limbajului, care are un impact negativ asupra dezvoltării copilului cu dizabilități auditive. C. Bodorin [2, 3], N. Bucun, Al. Gherguț [7], I. Stănică [9], Em. Verza [10], Л.С. Выготский [14, 15], В.И. Лубовский [18], А.Р. Лурия [19] au remarcat rolul esențial al componentei emoționale în structura activității de comunicare. La rândul său, dezvoltarea limbajului se reflectă în dezvoltarea emoțiilor copiilor cu dizabilități auditive: Е.Н. Винарская [12], Л.М. Шипицына [31], В.А. Синяк [29], М.М. Нудельман [25, 29] etc. Datele experimentale privind aspectul social (С. Buică [4], О.А. Конопкин [17], Т.В. Розанова [28] ș.a.) indică faptul că există o dependență între sistemul de relații interpersonale stabilite și calitatea comunicării.

În literatura de specialitate, sunt evidențiate o serie de mecanisme cu privire la subdezvoltarea sferei emoționale la copiii cu dizabilități auditive: Ж.И. Шиф [32], Н.В. Яшкова [33], Т.В. Розанова [28, 33], И.М. Соловьев [30] menționează dezvoltarea deficitară a mijloacelor emoțional-expresive ale limbajului, adică lipsa capacității de a identifica și a diferenția manifestările emoționale ale altora (В. Петшак [27], Е.Н. Винарская [12]).

Auzul emoțional a fost studiat de savanții В.П. Морозов [22, 23]; В.Х. Манеров [20], А.Х. Пашина [26], М. Cunningham [5], H.L. Gayle [6].

Cercetările realizate de В.П. Морозов [21, 24] și colaboratorii săi, abordează conceptul de „auz emoțional” la persoanele cu dezvoltare tipică. Situația descrisă ne permite să susținem că, în Republica Moldova, nu sunt cercetări care ar reflecta particularitățile dezvoltării auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive. Considerăm necesară cercetarea următoarelor direcții:

- 1) cunoașterea influenței emoțiilor asupra activității cognitive și a dezvoltării personale integrale;
- 2) determinarea tangenței auzului emoțional în dezvoltarea psihică a copiilor cu dizabilități auditive, a condițiilor pentru dezvoltarea auzului emoțional în cadrul activităților recuperative;
- 3) cercetarea rolului auzului emoțional în dezvoltarea limbajului copilului cu dizabilități auditive.

Problema de cercetare se referă la insuficiența cercetărilor privind dezvoltarea auzului emoțional la copiii cu dizabilități auditive și ar putea fi sintetizată prin următoarea întrebare: Cum influențează dezvoltarea auzului emoțional latura lexico-semantică a limbajului la preșcolarii cu hipoacuzie neurosenzorială și care sunt instrumentele eficiente de diagnostic și intervenție psihopedagogică pentru aceste aspecte?

Scopul studiului a constat în evaluarea auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului la copiii de vârstă preșcolară cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) și dezvoltare tipică, evidențindu-se particularitățile lor, în vederea elaborării și implementării unui program psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional, și a laturii lexico-semantică a limbajului prin elemente ludoterapeutice.

Obiectivele cercetării: stabilirea metodologiei de investigare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului; evaluarea auzului emoțional și a limbajului (latura lexico-semantică) la preșcolarii cu dizabilități auditive și la preșcolarii cu dezvoltare tipică (studiu comparativ); identificarea corelației dintre auzul emoțional și latura lexico-semantică a limbajului la copiii de vârstă preșcolară cu dizabilități auditive și la preșcolarii cu dezvoltare tipică; elaborarea, implementarea și evaluarea eficienței unui program psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive; formularea concluziilor și a recomandărilor pentru psihologi, psihopedagogi, cadre didactice, părinți, privind dezvoltarea eficientă a auzului emoțional la preșcolarii cu dizabilități auditive.

Ipoteza de cercetare:

Presupunem că preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) prezintă o subdezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului și că există interdependențe între aceste subdezvoltări, iar aplicarea unui program psihopedagogic poate ameliora aceste aspecte.

Ipoteza cercetării se bazează pe convingerea noastră tranșantă, că la copiii cu dizabilități auditive auzul emoțional și latura lexico-semantică a limbajului sunt subdezvoltate și totodată prezintă o relație de interdependență. Prin elaborarea și aplicarea unui program psihopedagogic în cadrul ARL am dezvoltat auzul emoțional la copiii de vârstă preșcolară cu dizabilități auditive și am contribuit la dezvoltarea mijloacelor emoțional-expresive ale limbajului (latura lexico-semantică).

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese: metodologia cercetării științifice se constituie din: *metode teoretice* precum documentarea științifică, analiza, sinteza, modelarea teoretică și generalizarea literaturii de specialitate privind problema de cercetare; metoda ipotetico-deductivă pentru interpretarea și explicarea rezultatelor obținute în cercetare; *metode empirice:* testarea experimentală cu utilizarea următoarelor probe psihodiagnostice: Țara magică a simțurilor (Т. Грабенко, Т. Зинкевичь-Евстигнеева, Д. Фролов); Ghici din ce poveste este eroul (М.М. Алексеева, В.И. Яшина); Relația emoțiilor cu percepția auditivă (Е.И. Изотова); Starea emoțională (С.Д. Забрамная); Testul T.A.C.L - R (D.V. Popovici); Dezvoltarea ritmică (М.А. Кишинёвская); Proba de definiții (Rene Zazzo); Scala Crichton (J.C. Raven); *metode statistice:* Test neparametric U-Mann Whitney; Coeficientul de corelație Spearman; Test neparametric Wilcoxon Signed-Rank; Test Alpha Cronbach.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării: rezultatele cercetării completează cadrul teoretico-aplicativ al problemei investigate prin diverse abordări:

teoretice: pentru prima dată, în spațiul românesc, a fost conceptualizat *fenomenul de auz emoțional*; a fost prezentată informația nouă, privind particularitățile evoluției limbajului verbal în dependență de amplificarea auzului emoțional în dizabilitatea auditivă și în dezvoltarea tipică; a fost fundamentat programul psihopedagogic, orientat spre augmentarea auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului prin elemente ludoterapeutice la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială); a fost determinat mecanismul de interdependență între subdezvoltarea auzului biologic, subdezvoltarea auzului emoțional și insuficiența codurilor verbale.

aplicative: selectarea și argumentarea instrumentarului de cercetare, obținerea rezultatelor concludente; elaborarea și implementarea programului psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială); elaborarea recomandărilor pentru specialiștii din domeniul psihologiei și pedagogiei, părinți.

Rezultatele obținute, care contribuie la soluționarea problemei științifice importante, constau în determinarea și descrierea particularităților auzului emoțional ca parte senzorial-perceptivă a limbajului la copiii de vârstă preșcolară cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) și a laturii lexico-semantică; în identificarea metodelor psihopedagogice de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului; în elaborarea unui program psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a

laturii lexico-semantice a limbajului prin elemente ludoterapeutice la copiii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială).

Semnificația teoretică a lucrării: rezultatele acestui studiu completează știința psihopedagogică cu o serie de abordări noi cu referire la determinarea auzului emoțional drept parte senzorial-perceptivă a limbajului, la conceptualizarea fenomenului de auz emoțional, la determinarea particularităților auzului emoțional în dizabilitatea auditivă, la stabilirea metodologiei de investigare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive și la preșcolarii cu dezvoltare tipică, la identificarea caracteristicilor privind subdezvoltarea auzului și subdezvoltarea limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive, la determinarea relației dintre auzul emoțional și latura lexico-semantică a limbajului la copiii de vârstă preșcolară cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială).

Valoarea aplicativă a lucrării constă în determinarea unui instrumentar psihodiagnostic, de evaluare a auzului emoțional și a limbajului verbal (latura lexico-semantică) la preșcolarii cu dizabilități auditive și la preșcolarii cu dezvoltare tipică; în elaborarea și fundamentarea practică a programului psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială), care poate fi prezentat sub forma unui ghid metodologic atât pentru specialiștii din domeniul psihologiei și pedagogiei, cât și pentru părinți.

Implementarea rezultatelor științifice: aspectele cele mai importante ale cercetării au fost discutate, analizate și implementate în cadrul activităților științifice, în procesul de pregătire și formare a studenților în cadrul disciplinelor Psihologia persoanelor cu dizabilități auditive, Pedagogia persoanelor cu dizabilități auditive; în procesul de pregătire și formare continuă a specialiștilor în domeniul psihopedagogiei speciale; de asemenea, materialele rezultatelor sunt utilizate în procesul educațional al copiilor cu dizabilități auditive.

Publicații la tema tezei: rezultatele cercetării au fost raportate în cele 24 lucrări științifice, dintre care 4 în reviste științifice de profil, categoria B, în lucrările conferințelor științifico-practice de nivel național și internațional, și 4 lucrări științifice și metodicodidactice.

Volumul și structura tezei: teza conține: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie (244 titluri), 6 anexe, 26 tabele și 44 figuri. Volumul tezei este de 262 de pagini, dintre care 143 – text de bază.

Cuvinte-cheie: auz emoțional, latura lexico-semantică a limbajului, copii cu hipoacuzie neurosenzorială, sinestezie, vârsta preșcolară.

CONȚINUTUL TEZEI

Teza este constituită din adnotări (în trei limbi), lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie și anexe.

În *Introducere* este fundamentată actualitatea temei, este descrisă situația în domeniul de cercetare și caracterul ei inovator, este identificată problema cercetării, sunt formulate scopul, obiectivele și ipoteza cercetării, sunt definite metodologia cercetării, noutatea și originalitatea științifică, problema științifică soluționată, sunt determinate importanța teoretică și valoarea aplicativă a rezultatelor cercetării, este arătat modul de aprobare și implementare a rezultatelor cercetării.

În *Capitolul 1, Dimensiuni teoretice ale auzului emoțional și ale limbajului la copiii cu dizabilități auditive*, se prezintă problematica auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive. În paragrafele din capitol sunt prezentate abordările axiologice ale auzului emoțional, sunt analizate cele mai relevante teorii cu privire la esența, factorii, structura și corelatele verbale ale acestuia. Specificul dezvoltării limbajului la copiii cu dizabilități auditive este determinat de componentele lexico-semantice. Sunt conceptualizate și fundamentate teoretic interrelațiile dintre auzul emoțional și latura lexico-semantică a limbajului.

Din analiza conceptelor ce se referă la auzul emoțional, latura lexico-semantică a limbajului copiilor cu dizabilități auditive, precum și din investigarea modelelor și a instrumentelor de evaluare, am desprins câteva puncte cheie teoretice importante:

- ✓ Conceptul de „auz emoțional”: termenul propus de B.П. Мопозов [23] subliniază capacitatea de a recunoaște și interpreta nu doar cuvintele, ci și nuanțele emoționale din vocea interlocutorului. Acest concept este similar cu „auz muzical”, dar se concentrează pe aspectele emoționale ale comunicării [21].
- ✓ Centrul auzului emoțional: distincția între auzul fonematic și auzul emoțional, cu localizarea acestora în diferite regiuni ale creierului, sugerează că procesarea informațiilor emoționale este un mecanism complex și specializat.
- ✓ Definiția: auzul emoțional este capacitatea de a percepe și interpreta stările emoționale ale unui vorbitor prin tonul, intonația și alte caracteristici sonore ale vocii sale. Aceasta are un rol important în comunicarea nonverbală, ajutând la înțelegerea intențiilor și sentimentelor celorlalți [3].
- ✓ Auzul emoțional face parte din comunicarea paraverbală, care include toate aspectele vocii, cum ar fi ritm, tempou, melodicitate, accent, putere a vocii. Aceste elemente contribuie la modul în care mesajul este recepționat și interpretat de către ascultător.

- ✓ După cum menționează B.П. Морозов, mijloacele de comunicare emoțională au o istorie mai veche decât limbajul verbal propriu-zis. Aceasta sugerează că emoțiile au fost exprimate și recunoscute mult înainte ca oamenii să dezvolte un limbaj complex [24].
- ✓ Factorii culturali, situaționali și relaționali pot influența modul în care percepem și interpretăm emoțiile exprimate vocal.

Auzul emoțional, este o abilitate esențială în comunicarea interumană, având un impact semnificativ asupra limbajului și adaptării sociale. Iată câteva aspecte importante luate în considerare:

- ✓ Bazele senzoriale privind constituirea imaginii cuvântului decurg în mod diferit: la auzitori, imaginea primară a cuvântului este cea auditivă, iar la copiii cu dizabilități auditive severe – cea vizuală, ea fiind suplinită prin senzații kinestezice (articulare, dactilare, scriere).
- ✓ La copiii cu dizabilități auditive, lipsa modelului verbal poate duce la subdezvoltarea auzului emoțional. Aceasta subliniază importanța stimulării auditive în dezvoltarea abilităților de comunicare și interacțiune socială.
- ✓ Copiii cu dizabilități auditive severe însușesc vorbirea doar în condiții speciale, prin colaborare cu familia. Ei cunosc limbajul verbal prin intermediul percepției vizuale și prin senzațiile furnizate de analizatorul motor (kinestezie articulatorie). Copiii cu dizabilitate auditivă nu percep mijloacele expresive ale limbii.
- ✓ Decodarea emoțiilor exprimate prin intonație poate fi complexă. Aceasta depinde nu doar de calitatea emoțională a emițătorului, ci și de caracteristicile individuale ale receptorului, cum ar fi experiențele anterioare, sensibilitatea și capacitatea de a interpreta nuanțele vocii.
- ✓ Relația dintre auzul emoțional și latura lexico-semantică a limbajului este bidirecțională. Elementele suprasegmentale, cum ar fi intonația și accentul, sunt esențiale în transmiterea sensului și a emoției. Conexiunile neurologice care facilitează această interacțiune sunt fundamentale pentru procesul de comunicare. Dezvoltarea abilităților de a percepe emoțiile prin tonul vocii poate îmbunătăți capacitatea de a utiliza limbajul într-un mod mai nuanțat și mai expresiv. Prin dezvoltarea auzului emoțional, contribuim la îmbunătățirea laturii lexico-semantice a limbajului și viceversa.
- ✓ Schimbările de sens în comunicare pot fi influențate de diferitele tipuri psihologice ale vorbitorilor și receptorilor. Această dinamică complexă subliniază importanța contextului și a relațiilor interumane în interpretarea mesajelor.

În Capitolul 2, *Evaluarea auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului la copiii cu dizabilități auditive*, este descris design-ul demersului experimentului de constatare, care reflectă scopul, obiectivele, ipotezele, eșantionul și instrumentarul diagnostic. Sunt prezentate rezultatele pentru auzul

emoțional și latura lexico-semantică a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive comparativ cu preșcolarii cu dezvoltare tipică. Sunt interpretate relațiile între auzul emoțional și latura lexico-semantică a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive și la preșcolarii cu dezvoltare tipică. Sunt trasate concluzii cu privire la fezabilitatea utilizării metodelor selectate și posibilitatea modificării acestora pentru cercetările ulterioare.

Lotul experimental. Eșantionul de subiecți selectați a cuprins un număr de 30 de copii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială înăscută), cu vârste cuprinse între 5 și 7 ani din Instituția de învățământ preșcolar Grădinița nr. 167 pentru copii cu dizabilități auditive și asociate cu practici incluzive, și 30 de copii cu dezvoltare tipică din IET Grădinița-creșă nr. 2 „Țărăncuța”, or. Durlăști.

Scopul experimentului de constatare: identificarea nivelului de dezvoltare a auzului emoțional și a nivelului dezvoltării laturii lexico-semantice a limbajului (prin metoda combinată audio-vizuală) și relația acestor dimensiuni la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială), comparativ cu preșcolarii cu dezvoltare tipică.

Obiectivele experimentului de constatare:

1. Structurarea eșantionului (variabila independentă: dizabilitatea auditivă, dezvoltarea tipică, vârsta); 2. Selectarea setului metodelor de cercetare; 3. Evaluarea nivelului de dezvoltare a auzului emoțional la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială), pe cale audio/vizuală în grupurile selectate; 4. Determinarea diferențelor dintre particularitățile auzului emoțional și ale limbajului (latura lexico-semantică) la copiii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) și la copiii cu dezvoltare tipică; 5. Analiza corelației dintre nivelul dezvoltării auzului emoțional și a limbajului (latura lexico-semantică) la eșantionul investigat (copii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) și copii cu dezvoltare tipică).

Ipoteza experimentului de constatare. *Presupunem că auzul emoțional și latura lexico-semantică a limbajului la copiii cu dizabilități auditive comparativ cu copiii cu dezvoltare tipică sunt subdezvoltate și că există relații de asociere între dezvoltarea limbajului (latura lexico-semantică) și dezvoltarea auzului emoțional la subiecții implicați în experimentul de constatare; vom evalua/atesta anumite diferențe, estimate prin prelucrare statistică.*

Ipotezele operaționale ale experimentului de constatare. *Presupunem că:*

- există diferențe statistic semnificative între nivelul dezvoltării auzului emoțional la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) și la preșcolarii cu dezvoltare tipică;
- există diferențe statistic semnificative între percepția și înțelegerea emoțiilor la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) și la preșcolarii cu dezvoltare tipică;
- există diferențe statistic semnificative între nivelul de dezvoltare a limbajului (latura lexico-

semantică) la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) și la preșcolarii cu dezvoltare tipică;

- există relații de asociere între subdezvoltarea limbajului (latura lexico-semantică) și subdezvoltarea auzului emoțional la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială).

Variabilele experimentului de constatare:

- Variabila *independentă*: dizabilitatea auditivă, dezvoltarea tipică, vârsta.
- Variabilele *dependente*: auzul emoțional, latura lexico-semantică a limbajului.

Metodele statistice, utilizate în experimentul de constatare: analiza cantitativă și calitativă a rezultatelor obținute a fost efectuată folosind metodele statistice:

- *Test neparametric U-Mann Whitney* - pentru eșantioane independente;
- *Coeficientul de corelație Spearman* - pentru precizarea existenței corelațiilor statistice directe și inverse între parametrii cuantificabili studiați.
- *Test Alpha Cronbach* - pentru validarea și utilitatea statistică internă și externă.

Analiza comparativă a dezvoltării auzului emoțional la copiii cu dizabilități auditive și cei cu dezvoltare tipică prezintă următoarele: din perspectiva demersului științific a fost înaintată următoarea *ipoteză operațională nr. 1.: presupunem că există diferențe statistic semnificative între nivelul dezvoltării auzului emoțional la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) și la preșcolarii cu dezvoltare tipică.*

La copiii cu dezvoltare tipică auzul emoțional este dezvoltat conform particularităților de vârstă, iar la copiii cu dizabilități auditive prezintă subdezvoltarea acestuia. Aceste rezultate sunt confirmate prin probele psihologice aplicate.

Pentru a verifica *a doua ipoteză precum că există diferențe statistic semnificative între percepția și înțelegerea emoțiilor la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) și la preșcolarii cu dezvoltare tipică* am aplicat următoarele probe:

Proba *Țara magică a simțurilor* (Т. Грабенко, Т. Зинкевич-Евстигнеева, Д. Фролов)

Rezultatele obținute la această probă demonstrează o situație precară de nedezvoltare a stării psihoemoționale a copiilor cu dizabilități auditive, determinate de un procent mic de echilibru psihoemoțional adecvat. Datele obținute ne indică faptul că, la vârsta preșcolară, se formează diverse stări emoționale. Deoarece copii cu dizabilități auditive au o experiență limitată în percepția de obiecte și fenomene, au dificultăți la înțelegerea semnificației culorilor. Deci lipsa de experiență completă îi orientează spre o identificare emoțională ștearsă. Studiul acestor diferențe nu doar că a validat ipoteza formulată, dar a oferit și informații valoroase pentru dezvoltarea unor programe de intervenție care să sprijine dezvoltarea emoțională a copiilor cu dizabilități auditive.

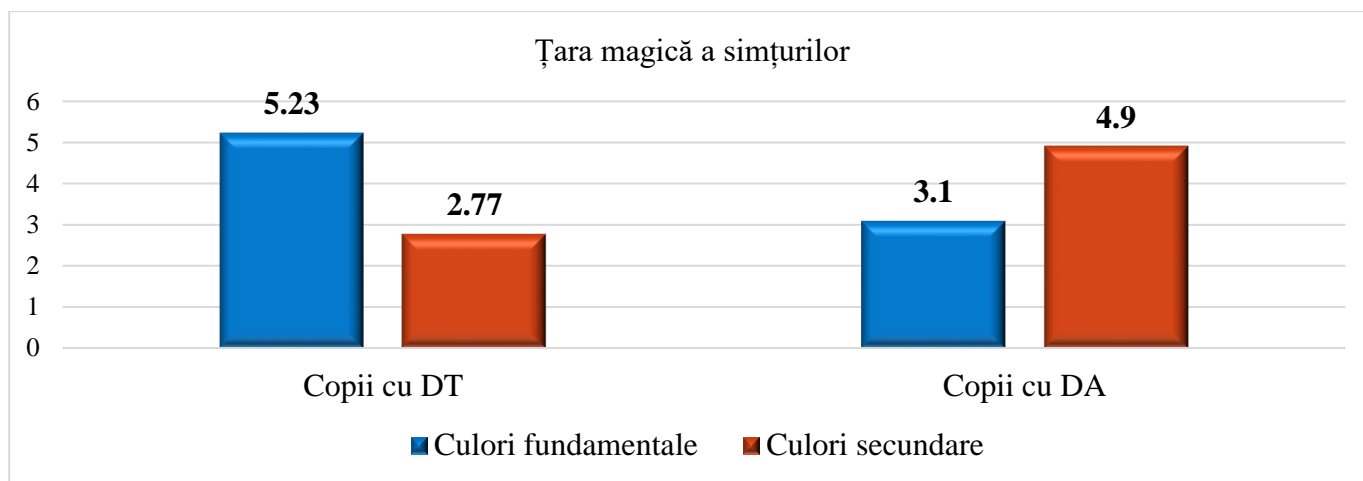

Figura 2.1. Media rangurilor la comprehensiunea emoțiilor (percepție vizuală)

În conformitate cu mediile obținute la această probă evidențiem diferențe de medii între preșcolarii cu DT și preșcolarii cu DA. Pentru culorile fundamentale, preșcolarii cu dezvoltare tipică au $M=5,23$, în timp ce preșcolarii cu dizabilități auditive – $M=3,10$. După testul U Mann-Whitney, se înregistrează diferențe semnificative statistic ($U=212,000$, $p=0,001$). Comparația rezultatelor obținute de subiecții din aceste două loturi ne indică faptul că subiecții cu dezvoltare tipică au obținut valori mai mari la Proba *Țara magică a simțurilor* prin discriminarea culorilor fundamentale, decât cei cu dizabilități auditive.

Pentru culorile secundare, preșcolarii cu dezvoltare tipică - $M=2,77$, în timp ce preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) – $M=4,90$. Comparația rezultatelor obținute de subiecții din aceste două loturi ne indică faptul că subiecții cu *dizabilități auditive* (hipoacuzie neurosenzorială) au obținut valori mai mari la Proba *Țara magică a simțurilor* la discriminarea culorilor secundare, decât cei cu dezvoltare tipică. Diferența dintre cele două loturi este statistic semnificativă ($U=212,000$, $p=0,001$).

Datele sugerează că preșcolarii cu hipoacuzie neurosenzorială au o capacitate redusă de a-și exprima și gestiona emoțiile, ceea ce poate influența interacțiunile sociale și dezvoltarea lor generală.

Proba *Ghici din ce poveste este eroul* (Алексеева М.М., Яшина В.И.) adaptată

Analiza datelor a evidențiat discrepanțele semnificative între copiii cu dezvoltare tipică (DT) și cei cu dizabilități auditive (DA) în ceea ce privește capacitatea de a recunoaște stările emoționale prin voce. Afirmăm că copiii cu DT au valori medii mai înalte la toate scalele acestei probe. Comparația rezultatelor obținute de subiecții din aceste două loturi ne indică că subiecții tipici au obținut valori medii mai mari la scala *Identifică eroii din toate basmele* ($M=1,63$), decât cei cu hipoacuzie neurosenzorială ($M=1,17$). Valorile medii mai ridicate ale copiilor cu DT sugerează o abilitate superioară în percepția emoțională, ceea ce este esențial pentru dezvoltarea relațiilor interumane și a empatiei. Diferența dintre cele două loturi este statistic semnificativă ($U=240,000$, $p\leq 0,001$). La scala *Parțial identifică eroii din basme* ($M=2,00$), decât cei cu dizabilități auditive ($M=1,60$). Diferența dintre cele două loturi este statistic semnificativă

($U=270,000$, $p\leq 0,001$). La scala *Identifică relațiile eroilor din basme* ($M=1,90$), decât cei cu dizabilități auditive ($M=1,63$). Diferența dintre cele două loturi este statistic semnificativă ($U=330,000$, $p\leq 0,001$). La identificarea totală, compararea rezultatelor obținute de subiecții din aceste două loturi accentuează că subiecții tipici au obținut valori mai mari ($M=2,53$), decât cei cu dizabilități auditive ($M=1,33$). Diferența dintre cele două loturi este statistic semnificativă ($U=152,000$, $p\leq 0,001$).

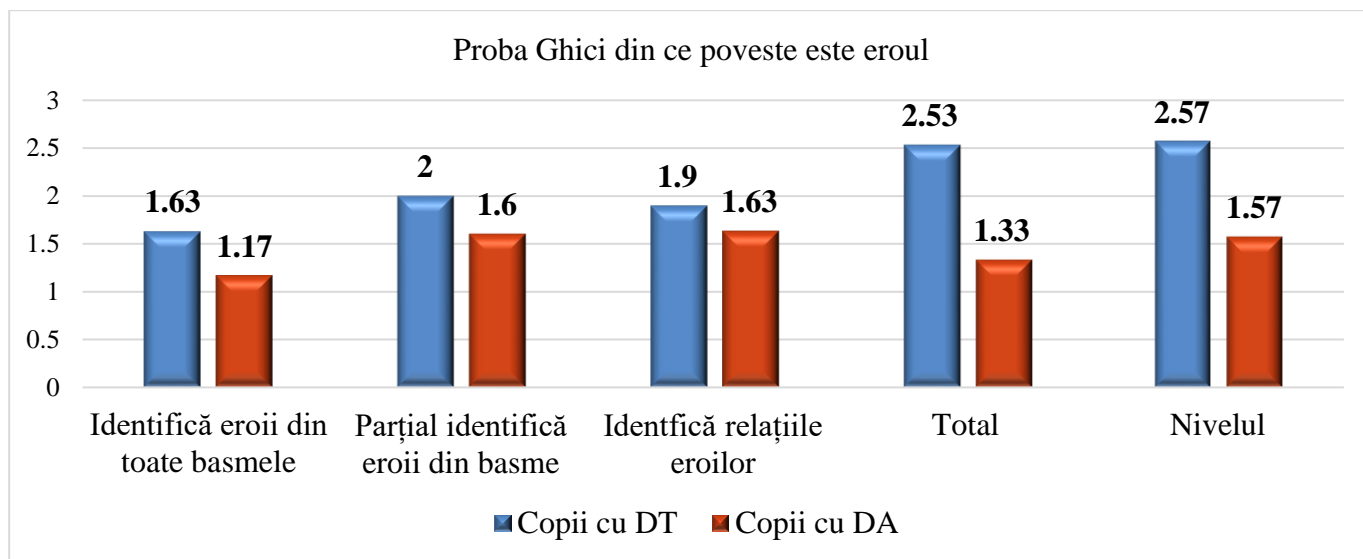

Figura 2.2. Media rangurilor la Proba Ghici din ce poveste este eroul (copii cu DA și copii cu DT)

Ca urmare, analizând nivelul auzului emoțional, am constatat că, în medie, atunci când înțelegem un basm bogat emoțional atât prin întrebări, cât și prin utilizarea unei pictograme, adică verbal și figurat, preșcolarii cu dizabilități auditive nu recunosc eroii basmelor, emoțiile lor și relația dintre ei. Preșcolarii cu dezvoltare tipică posedă la un nivel, preponderent înalt, capacitatea de reproducere a conținutului operei literare. Ei au un spirit activ în satisfacerea trebuinței de comunicare și etalare a emoțiilor.

Analiza datelor ne sugerează că preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) au întâmpinat dificultăți mai mari în identificarea eroilor din basme comparativ cu preșcolarii cu dezvoltare tipică. Diferențele statistic semnificative stabilite ne permit să susținem că ipoteza a fost confirmată.

Tehnica *Relația emoțiilor cu percepția auditivă* (Изотова Е.И.)

Analiza comparativă a percepției vizuale la preșcolarii tipici și la cei cu dizabilități auditive subliniază o diferență semnificativă în frecvențele și calitatea percepției. Conform datelor prezentate, preșcolarii tipici prezintă frecvențe înalte ale percepției vizuale, ceea ce sugerează un grad ridicat de sensibilitate și atenție la detaliile vizuale. În contrast, preșcolarii cu dizabilități auditive, manifestă frecvențe medii și scăzute ale percepției vizuale. Această constatare pune în evidență necesitatea dezvoltării unui auz emoțional compensatoriu pentru acești copii, care să le permită să capteze și să interpreteze informațiile emoționale din mediu, în absența unei percepții auditive eficiente.

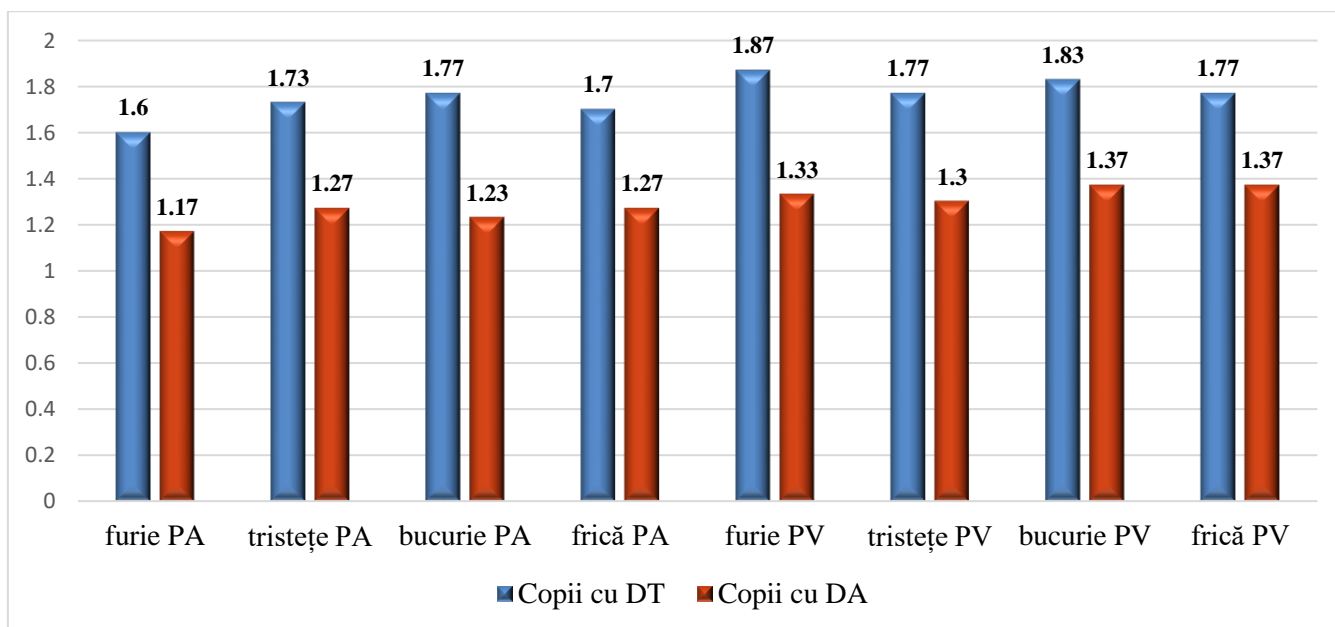

Figura 2.3. Media rangurilor la Proba *Relația emoțiilor cu percepția auditivă și vizuală* (copii cu DT și copii cu DA)

Vizualizarea figurii ne permite să afirmăm următoarele: copiii cu dezvoltare tipică au valori medii mai înalte la toate scalele acestei probe. Compararea rezultatelor obținute de subiecții din aceste două loturi demonstrează că subiecții cu dezvoltare tipică au obținut valori medii mai mari la relația furiei cu percepția auditivă ($M=1,60$), decât cei cu *dizabilități auditive* (hipoacuzie neurosenzorială) ($M=1,17$). Diferența dintre cele două loturi este statistic semnificativă ($U=255,000$, $p\leq 0,001$). Compararea rezultatelor obținute de subiecții din aceste două loturi ne atenționează că subiecții cu dezvoltare tipică au obținut valori mai mari la relația tristeții cu percepția auditivă ($M=1,73$), decât cei cu *dizabilități auditive* ($M=1,27$). Diferența dintre cele două loturi este statistic semnificativă ($U=240,000$, $p\leq 0,001$). Rezultatele obținute de subiecții din aceste două loturi ne indică faptul că subiecții cu dezvoltare tipică au obținut valori mai mari la relația fricii cu percepția auditivă ($M=1,70$), decât cei cu *dizabilități auditive* ($M=1,27$). Compararea rezultatelor obținute de subiecții din aceste două loturi ne ajută să constatăm că subiecții cu dezvoltare tipică au obținut valori mai mari la relația bucuriei cu percepția auditivă ($M=1,77$), decât cei cu *dizabilități auditive* ($M=1,23$). Diferența dintre cele două loturi este statistic semnificativă ($U=210,000$, $p\leq 0,001$).

Concluziile pe care le putem emite cu referire la această probă evidențiază o legătură clară între dezvoltarea auzului emoțional și percepția informațiilor emoționale nonverbale, transmise pe cale vizuală. La preșcolarii cu dizabilități auditive, influența percepției auditive asupra auzului emoțional este aproape absentă, în timp ce percepția vizuală joacă un rol semnificativ în dezvoltarea competențelor emoționale și lingvistice.

Metoda *Starea emoțională* (С.Д. Забрамная).

Indicatorii evaluați au inclus empatia, răspunsurile emoționale vizibile prin expresii faciale, postură, gesturi și comportamentul motor general. În mod evident, preșcolarii tipici au demonstrat un nivel mai ridicat de recunoaștere emoțională și reacții emoționale în comparație cu preșcolarii cu dizabilități auditive.

După testul U Mann-Whitney, identificăm diferențe semnificative statistic pentru *înțelegerea emoției din imagine* între rezultatele preșcolarilor cu dezvoltare tipică (M=1,80) și rezultatele preșcolarilor cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) (M=1,20) (U=180,00, $p \leq 0,001$); cu media mai mare a *empatiei* la preșcolarii cu dezvoltare tipică – (M =1,40) și rezultatele preșcolarilor cu dizabilități auditive (M=1,03) (U=285,00, $p \leq 0,001$); pentru *reacția comportamentului motor* între rezultatele preșcolarilor cu dezvoltare tipică (M=1,90) și rezultatele preșcolarilor cu dizabilități auditive (M=1,45) (U=238,500, $p \leq 0,001$); pentru *reacția verbală* între rezultatele preșcolarilor cu dezvoltare tipică (M=1,87) și rezultatele preșcolarilor cu dizabilități auditive (M=1,23) (U=165,000, $p \leq 0,001$); pentru *starea emoțională generală* între rezultatele preșcolarilor cu dezvoltare tipică (M=2,97) și rezultatele preșcolarilor cu dizabilități auditive (M=0,90) (U=165,000, $p \leq 0,001$).

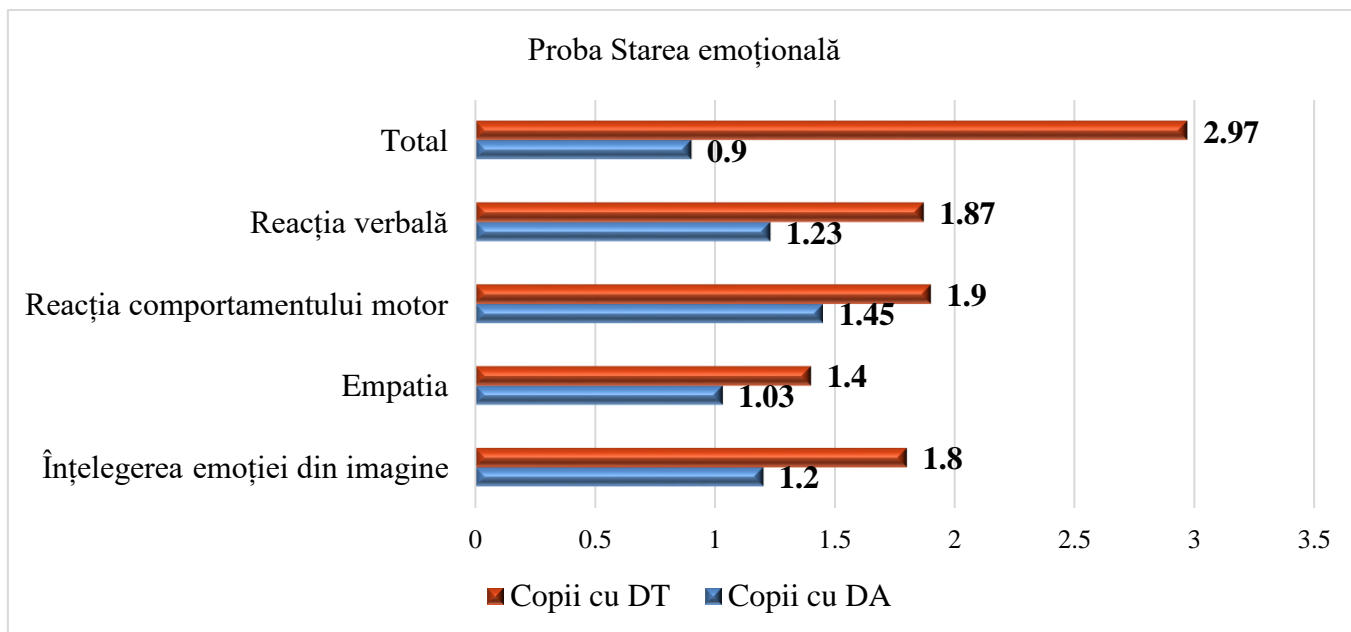

Figura 2.4. Media rangurilor la Proba *Starea emoțională* (copii cu DA și copii cu DT)

Diferențele observate se pot datora în mare parte sărăciei comunicării emoționale între copiii cu dizabilități auditive și adulți, precum și incapacității adulților de a susține un mediu de comunicare emoțională adecvat.

Pentru a verifica *ipoteza a treia, precum că există diferențe statistic semnificative între nivelul de dezvoltare a limbajului (latura lexico-semantică) la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) și la preșcolarii cu dezvoltare tipică* am aplicat probele psihologice pentru evaluarea

nivelului de dezvoltare a limbajului (latura lexico-semantică).

Testul *T.A.C.L – R* (D.VI. Popovici)

Prin aplicarea testului *T.A.C.L – R*, am urmărit să evaluăm nivelul de dezvoltare al particularităților limbajului receptiv, cu accent pe componenta lexico-semantică. La copiii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială), se observă subdezvoltarea unor aspecte ale mecanismului de vorbire, cum ar fi vocabularul, gramatica și fonetica. Acești copii manifestă deseori greșeli în acordul cuvintelor, omisiuni sau utilizarea incorectă a prepozițiilor. De asemenea, apar tulburări de vorbire fonetice și fonematice, ceea ce face dificilă diferențierea sunetelor. O trăsătură distinctivă la copiii cu dizabilități auditive este înțelegerea distorsionată a vorbirii. Vorbirea lor expresivă se caracterizează printr-un vocabular limitat, marcat de difuzie, extindere și imprecizie a sensurilor cuvintelor.

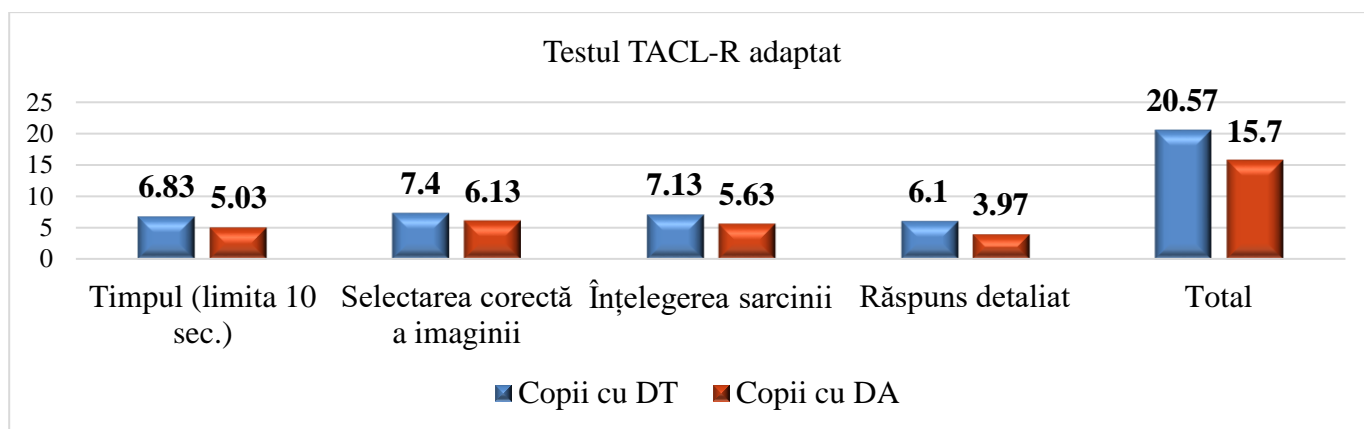

Figura 2.5. Media rangurilor la Proba *T.A.C.L – R* (copii cu DT și copii cu DA)

Testul U Mann-Whitney identifică diferențe semnificative statistic la latura lexico-semantică a limbajului între rezultatele preșcolarii cu dezvoltare tipică ($M=20,57$) și rezultatele preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) ($M=15,70$) ($U=298,00$, $p \leq 0,024$); cu media mai mare a timpului de răspuns verbal la preșcolarii cu dezvoltare tipică – ($M=6,83$) și rezultatele preșcolarii cu dizabilități auditive ($M=5,03$) ($U=244,00$, $p \leq 0,002$); pentru *înțelegerea sarcinii* între rezultatele preșcolarii cu dezvoltare tipică ($M=7,13$) și rezultatele preșcolarii cu dizabilități auditive ($M=3,97$) ($U=316,500$, $p \leq 0,047$). Pentru *selectarea corectă a imaginii*, diferențele între rezultatele preșcolarii cu dezvoltare tipică ($M=7,40$) și rezultatele preșcolarii cu dizabilități auditive ($M=6,13$) sunt statistic nesemnificative. Vom menționa că preșcolarii cu DT au demonstrat un nivel mai înalt al laturii lexico-semantice a limbajului și la indicii acestuia comparativ cu preșcolarii cu DA (hipoacuzie neurosenzorială).

Protocol *Proba Dezvoltarea ritmică* (Кишинёвская М.А.)

Prin aplicarea probei *Dezvoltarea ritmică*, ne-am propus să analizăm percepția informațiilor emoționale nonverbale prin intermediul a două modalități de prezentare – ritmică și auditivă. Structurile ritmice corporale sunt dezvoltate prin intermediul văzului, simțului tactil și imitației. În cazul disfuncțiilor

auditive, sensibilitatea la vibrații compensează pierderea auzului și contribuie la dobândirea limbajului verbal. Muzica oferă persoanelor cu dizabilități auditive severe o oportunitate de a-și exprima sentimentele și ideile, declanșând o varietate de procese afective, care includ manifestări precum bucuria, trăirile interioare, sentimentul de armonie și înălțare spirituală.

Conform testului U Mann-Whitney, am identificat diferențe statistic semnificative pentru proba *Dezvoltarea ritmică* între rezultatele preșcolărilor cu dezvoltare tipică ($M=3,43$) și cele ale preșcolărilor cu dizabilități auditive ($M=2,5$) ($U=198,500$, $p \leq 0,024$).

Figura 2.6. Media rangurilor la dezvoltarea ritmică (copii cu DT și copii cu DA)

Trebuie să subliniem că preșcolarii cu dezvoltare tipică au demonstrat un nivel mai ridicat al dezvoltării ritmice comparativ cu preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială).

Proba de definiții (după Rene Zazzo). Pentru investigarea limbajului comprehensiv și a flexibilității acestuia, am administrat *Proba de definiții* (după Rene Zazzo).

Proba dată reflectă specificul vocabularului și al limbajului preșcolărilor cu dizabilități auditive, care este sărac, fragmentar, cu tendința de a evita sau ezita în exprimare, cu greșeli de sintaxă, dezacorduri frecvente și o preferință pentru construcțiile simple ale vorbirii.

Analiza frecvențelor ne-a permis să evidențiem prezența nivelului scăzut, mediu și înalt privind variabila *definiții* la preșcolarii cu DA comparativ cu preșcolarii cu DT.

După testul U Mann-Whitney, am identificat diferențe semnificative statistic pentru *Proba de definiții* între rezultatele preșcolărilor cu dezvoltare tipică ($M=6,53$) și rezultatele preșcolărilor cu dizabilități auditive ($M=4,53$) ($U=189,500$, $p \leq 0,001$); *păpușă*: preșcolarii cu DT – ($M=1,77$), preșcolarii cu DA – ($M=1,20$) ($U=195,00$, $p \leq 0,001$); *lup*, preșcolarii cu DT ($M=7,13$) și la cei cu DA – ($M=3,97$) ($U=270,000$, $p \leq 0,047$); *prieten* la preșcolarii cu DT – ($M=1,33$) și la cei cu DA – ($M=1,04$) ($U=330,000$, $p \leq 0,010$); *bucurie* la preșcolarii cu DT – ($M=1,57$) și la cei cu DA – ($M=1,33$) ($U=285,000$, $p \leq 0,004$); *noapte* la preșcolarii cu DT – ($M=1,90$) și la cei cu DA – ($M=1,76$) ($U=270,000$, $p \leq 0,001$); *ploaie* la preșcolarii cu

DT – (M=1,60) și la cei cu DA - (M=1,47) (U=285,00, $p \leq 0,004$); *tristețe* la preșcolarii cu dezvoltare tipică – (M=1,70) și la cei cu DA - (M=1,30) (U=189,500, $p \leq 0,001$).

Pentru definirea cuvintelor *Crăciun*, *cadou*, *mama*, diferențele între rezultatele preșcolarilor cu dezvoltare tipică și rezultatele preșcolarilor cu dizabilități auditive, sunt statistic ne semnificative. Vom menționa că preșcolarii cu dezvoltare tipică demonstrează nivel mai înalt al limbajului comprehensiv și al flexibilității acestuia comparativ cu preșcolarii cu dizabilități auditive.

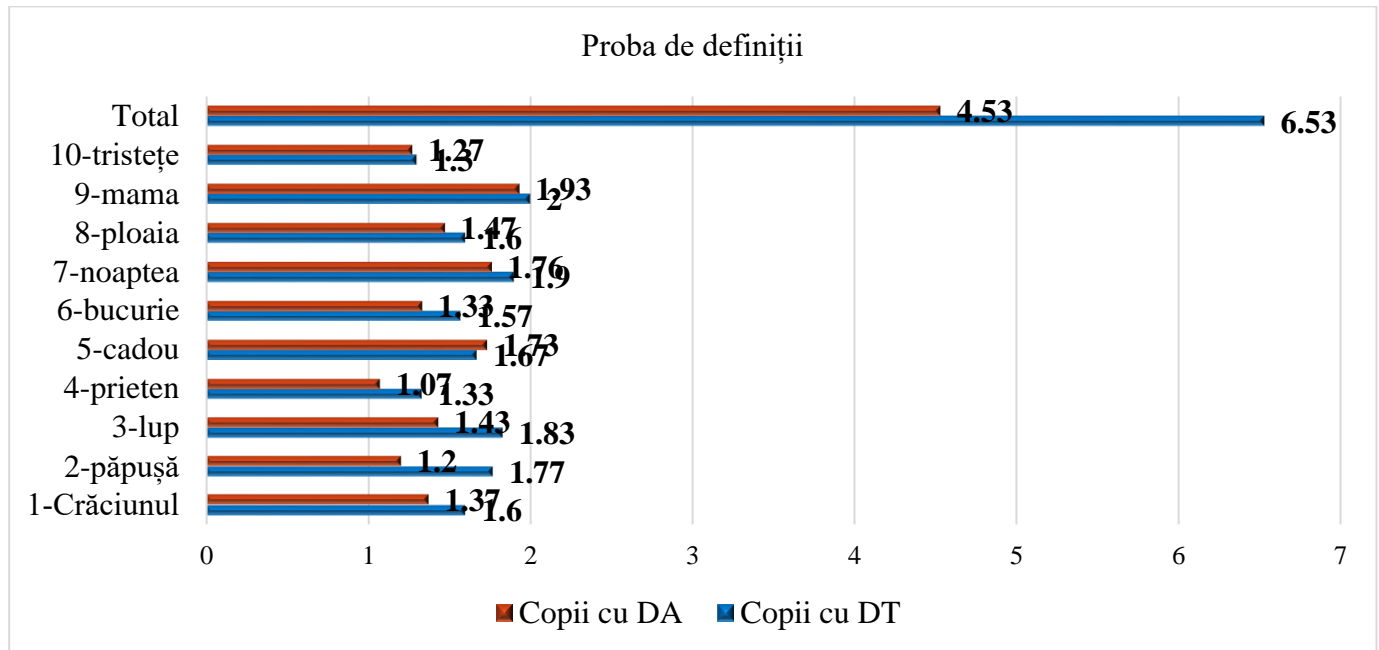

Figura 2.7. Media rangurilor la dezvoltarea limbajului comprehensiv (copii cu DT și copii cu DA)

În urma metodei aplicate, am constatat că limbajul copiilor cu dizabilități auditive este profund afectat de pierderea auzului, ceea ce generează consecințe negative asupra comunicării, modului de exprimare și calității discursului, în lipsa unui feedback auditiv corectiv sau a unui feedback diminuat. Exprimarea nearmonioasă, intonația stringentă sau monotonă, ritmul și articularea greșită reduc claritatea vorbirii.

Scala Crichton (John Carlyle Raven). În cadrul administrării *Scalei Crichton*, au fost evaluate atât abilitățile de comprehensiune verbală, cât și cele de exprimare verbală. Performanța înregistrată de copii se aliniază aspectelor bine documentate în literatura de specialitate din domeniul psihopedagogiei și dizabilităților auditive, nefiind observate diferențe semnificative față de ceea ce este deja cunoscut despre copiii cu dizabilități auditive.

Conform testului U Mann-Whitney. identificăm diferențe statistic semnificative pentru *Scala Crichton* între rezultatele preșcolarilor cu dezvoltare tipică (M=5,23) și rezultatele preșcolarilor cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) (M=2,80) (U=104,500, $p \leq 0,001$); *fricos* la preșcolarii cu DT – (M=1,87) și la cei cu DA - (M=1,47) (U=270,00, $p \leq 0,001$); *bucuros* între rezultatele preșcolarilor cu

DT (M=1,97) și la cei cu DA - (M=1,30) (U=150,000, p≤ 0,001); *mirat* la preșcolarii cu DT – (M=1,63) și la cei cu DA - (M=1,13) (U=225,000, p≤ 0,010); *rușinat* la preșcolarii cu DT – (M=1,37) și la cei cu DA - (M=1,13) (U=330,000, p≤ 0,015); *trist* la preșcolarii cu DT – (M=1,77) și la cei cu DA - (M=1,60) (U=240,000, p≤ 0,001); *plictisitor* la preșcolarii cu DT – (M=1,30) și la cei cu DA - (M=1,17) (U=360,00, p≤ 0,050). La scalele *nefericit* și *pedepsește*, diferențe semnificative între rezultatele preșcolarilor cu dezvoltare tipică și rezultatele preșcolarilor cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) nu există.

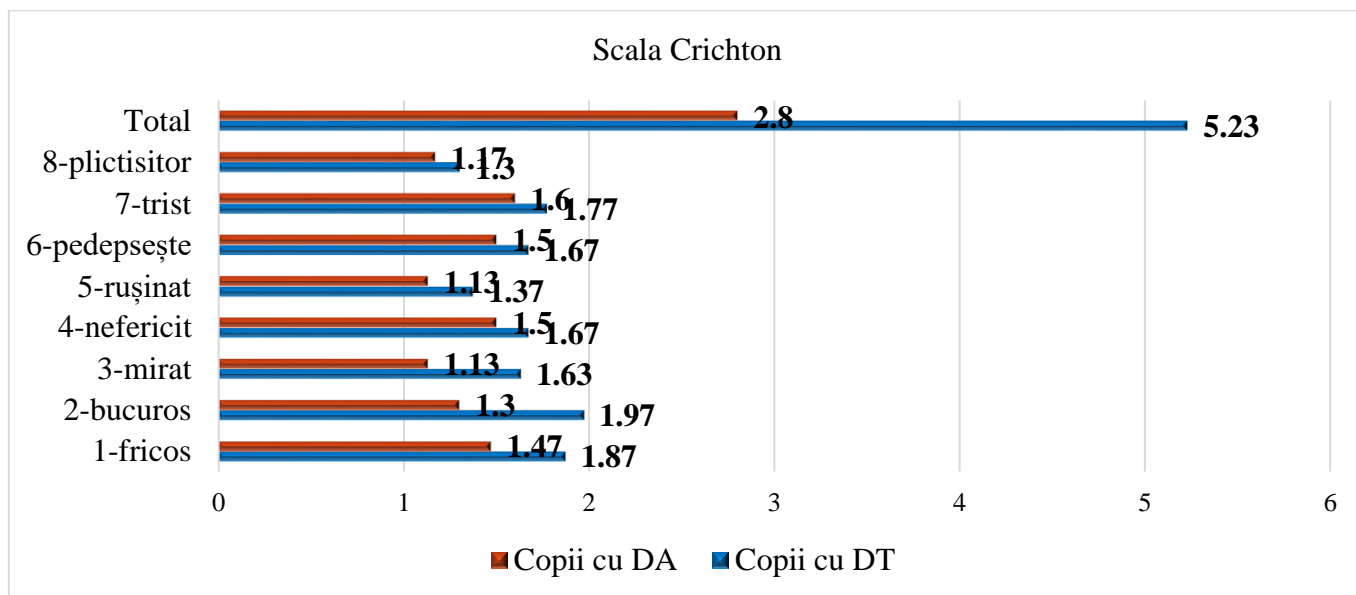

Figura 2.8. Media rangurilor la dezvoltarea limbajului comprehensiv (copii cu DT și copii cu DA)

Conform obiectivelor și interpretărilor menționate anterior, ipotezele precum că *există diferențe statistice semnificative între nivelul dezvoltării auzului emoțional, al limbajului (latura lexico-semantică) și percepția, înțelegerea emoțiilor la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) și la preșcolarii cu dezvoltare tipică*, au fost confirmate.

În corespundere cu *obiectivul cinci, analiza corelației dintre nivelul dezvoltării auzului emoțional și al limbajului (latura lexico-semantică) la eșantionul investigat [copii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) și copii cu dezvoltare tipică]*, am realizat studiul dat. Pentru a valida *ipoteza a patra conform căreia presupunem că există relații de asociere între subdezvoltarea limbajului (latura lexico-semantică) și subdezvoltarea auzului emoțional la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială)*, am aplicat *testul neparametric Spearman de corelație a rangurilor*.

Am considerat util ca, alături de definiția propusă cum că auzul emoțional este un sistem senzorial perceptiv al comunicării paralingvistice, pentru a evalua și a diferenția în mod adecvat informațiile emoționale și intențiile vorbitorului în formă sonoră, să prezentăm un model al manifestării componentelor auzului emoțional și al laturii lexico-semantică a limbajului din perspectiva asocierii și a condiționării (figura 2.9.).

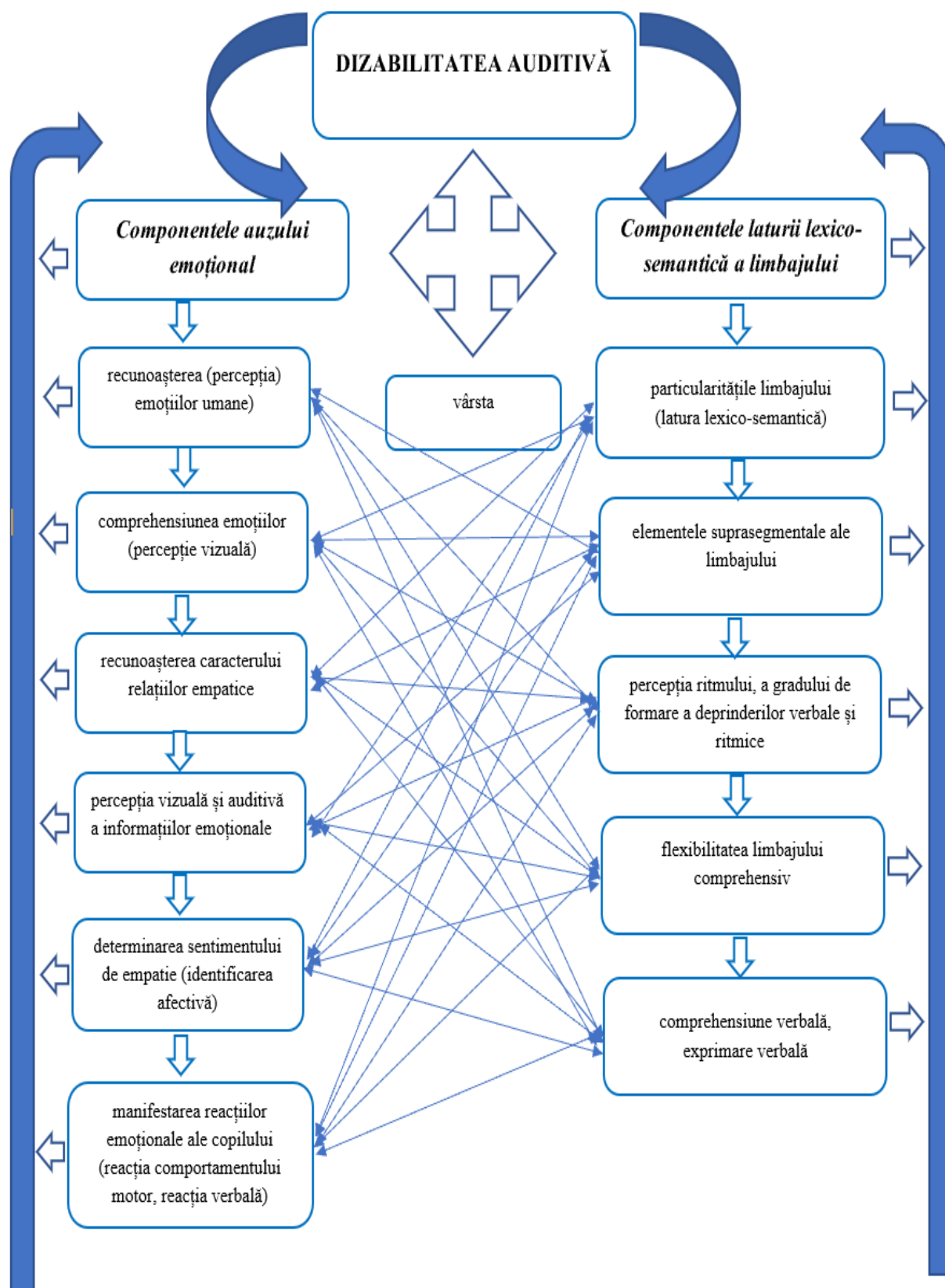

Figura 2.9. Model de interdependență a auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului în dizabilitatea auditivă (contribuție personală a autorului)

Această constatare este de interes practic sporit, deoarece presupune că, influențând structurile afective inferioare, se pot normaliza manifestările emoționale superioare, iar activitatea de dezvoltare corecțională orientată spre copiii cu dizabilități auditive să se construiască în mod corect.

Cercetarea experimentală a permis determinarea nivelului de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) și a fost detaliată prin următoarele concluzii:

1. Preșcolarii cu dizabilități auditive prezintă o subdezvoltare a comprehensiunii emoționale, comparativ cu cei cu dezvoltare tipică, cauzată de disfuncția auditivă. Au fost stabilite diferențe statistice semnificative între percepția emoțiilor la preșcolarii cu dizabilități auditive și cei cu dezvoltare tipică. Corelațiile pozitive între emoții și culori fundamentale sugerează o legătură strânsă între aceste variabile: cu cât copiii cu dizabilități auditive recunosc mai bine culorile, cu atât mai bine percep emoțiile pe cale vizuală și auditivă.

2. Abilitatea de a percepe emoțiile la preșcolarii cu dizabilități auditive se dezvoltă în contextul limbajului vorbit. Spre deosebire de preșcolarii cu dezvoltare tipică, emoțiile percepute auditiv nu depășesc cele percepute vizual. Acești copii au limitări în percepția emoțiilor, dificultăți în utilizarea mijloacelor expresive emoționale și în recunoașterea componentelor prozodice ale limbajului, precum și în verbalizarea stărilor emoționale.

3. Subdezvoltarea comunicării verbale izolează preșcolarii cu dizabilități auditive ceea ce creează dificultăți în asimilarea experienței sociale. Pentru acești copii, percepția aspectelor expresive ale vorbirii și muzicii este limitată. Întârzierea în dezvoltarea limbajului afectează negativ conștientizarea propriei stări emoționale și duce la subdezvoltarea percepției emoționale.

4. Preșcolarii cu dizabilități auditive au demonstrat performanțe semnificativ inferioare la nivelul percepției emoțiilor, comparativ cu cei cu dezvoltare tipică. Aceștia au dificultăți în recunoașterea majorității emoțiilor, iar percepția verbală este adesea distorsionată din cauza comunicării limitate și a dezvoltării insuficiente a limbajului.

*Capitolul 3, **Intervenția psihopedagogică pentru dezvoltarea auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive***, cuprinde conceptualizarea și descrierea demersului formativ cu detalizarea scopului, obiectivelor, ipotezei, structurii și a conținutului programului psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional. Este evaluată eficiența programului de dezvoltare a auzului emoțional la preșcolarii cu dizabilități auditive prin analize și comparații ale rezultatelor între grupul experimental test și retest, prin comparații între grupul de control test și retest și prin comparații între grupul experimental retest și grupul de control retest.

Experimentul de constatare și concluziile formulate, descrise în capitolul doi al lucrării, evidențiază că preșcolarii cu dizabilități auditive au auzul emoțional subdezvoltat, întâmpină dificultăți în recunoașterea majorității emoțiilor. Din cauza dezvoltării insuficiente a limbajului și a comunicării limitate cu experiența emoțională personală a preșcolarilor cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială), percepția verbală este mult simplificată și distorsionată.

Scopul experimentului formativ: *elaborarea și implementarea unui program psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului prin elemente ludoterapeutice la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială).*

Ipoteza experimentului formativ: *presupunem că, prin aplicarea unui program psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului prin elemente ludoterapeutice la preșcolarii cu dizabilități auditive, va fi posibilă crearea premiselor de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială).*

Obiectivele generale și de control: 1. Elaborarea și implementarea programului psihopedagogic pentru dezvoltarea auzului emoțional și a laturii lexico-semantice la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială). 2. Evaluarea rezultatelor și validarea programului psihopedagogic aplicat. 3. Delimitarea concluziilor generale și elaborarea recomandărilor pentru specialiști și părinți.

Obiectivele operaționale propuse: 1. analiza și comparația rezultatelor între grupul experimental test și retest; 2. analiza și comparația între grupul de control test și retest; 3. determinarea diferențelor între rezultatele grupului experimental retest și grupul de control retest.

Eșantionul cercetării a fost format dintr-un grup omogen din 30 de preșcolari cu hipoacuzie neurosenzorială: 15 au format grupul experimental și 15 au constituit grupul de control. Omogenitatea grupurilor este demonstrată statistic. În conformitate cu rezultatele brute au fost selectați subiecții cu nivelul scăzut al auzului emoțional și al laturii lexico-semantice a limbajului.

Programul psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului prin elemente ludoterapeutice la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) a fost implementat pe parcursul a 5 luni calendaristice (decembrie-aprilie). Am desfășurat toate cele 3 tipuri de activități ludice în subgrupuri a câte 7-8 copii, timp de 45 minute, de două ori pe săptămână a câte trei jocuri în fiecare ședință.

Metode și tehnici de lucru. Programul psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului prin elemente ludoterapeutice la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) este compus din 96 de jocuri repartizate în 32 ședințe: la fiecare ședință, câte 3 jocuri în funcție de obiectivele activității de bază.

Scopul programului psihopedagogic a fost orientat spre *dezvoltarea auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului* la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială).

Obiectivele Programului formativ au constat în orientarea și dezvoltarea: auzului emoțional; laturii lexico-semantice a limbajului; abilităților de exprimare a stărilor emoționale, folosind expresii faciale, gesturi, postură, mimică și mișcare; abilităților de procesare auditivă (detectare, identificare, diferențiere, comprehensiune verbală); abilităților de comunicare, interacțiunea comună și creativitatea colectivă; dezvoltarea pronunției sunetelor; analizei sonore a cuvântului și a cunoașterii structurii silabice; percepției fonemate; ritmului și tempoului; abilităților muzicale; atenției și memoriei; concentrării atenției la parametrul emoțional în cadrul conținutului muzical; interesului și dragostei copiilor pentru activități teatrale și de joc; calităților morale precum bunătatea, compasiunea, empatia; crearea condițiilor necesare dezvoltării activității creative a copiilor din lotul experimental, care au participat la programul propus.

Reieșind din obiectivele operaționale trasate, activitățile ludice, desfășurate cu preșcolarii de 5-7 ani cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială), au fost de 3 tipuri și le-am repartizat în **trei blocuri**:

1. activități de dezvoltare a auzului biologic și muzical;
2. activități de dezvoltare a auzului fonematic și a aspectului semantic al limbajului;
3. activități de dezvoltare a auzului emoțional.

Ședințele structurate în cele 3 blocuri menționate anterior au avut la bază 3 etape constitutive (evocarea; realizarea sensului; reflecția) pentru valorificarea activităților ludice la stadiul procesului de formare a competențelor de dezvoltare a auzului emoțional, a auzului muzical, biologic și a dezvoltării limbajului - latura lexico-semantică.

Prezentarea și interpretarea rezultatelor.

Programul psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului a fost aplicat în grupul experimental, format din 15 copii cu dizabilități auditive – hipoacuzie neurosenzorială. Rezultatele obținute au fost evaluate după următorii indici: determinarea nivelului coerenței auzului emoțional, al laturii lexico-semantice a limbajului, a ritmului și a tempoului în baza activităților prezentate în programul psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive.

În continuare, sunt reflectate datele obținute prin aplicarea a șase probe utilizate la etapa de testare inițială: *Țara magică a simțurilor, Ghici din ce poveste este eroul, Relația emoțiilor cu percepția auditivă, Starea emoțională, Dezvoltarea ritmică, Proba de definiții.*

În cazul variabilei *auzul emoțional*, vom prezenta rezultatele preșcolarilor la aspectele: mediile preșcolarilor din GE test și retest, mediile preșcolarilor din GC test și retest.

Datele obținute la proba *Țara magică a simțurilor* de preșcolarii din GE ne-au reflectat următoarele rezultate: o creștere a mediei la percepția culorilor fundamentale: test – 2,8 u.m și retest – 4,93 u.m. Constatăm o creștere cu 2,13 u.m. După testul Wilcoxon, pentru culorile fundamentale, atestăm diferențe semnificative statistic între rezultatele preșcolarii din GE test și rezultatele retest ($Z=-2,487$, $p\leq 0,013$). La GC rezultatele obținute evocă o descreștere a mediei la percepția culorilor fundamentale: test – 3.4 u.m și retest – 3.07. Constatăm o descreștere cu 0.33 u.m. În rezultatele obținute de preșcolarii din GC ne-au dovedit o creștere a mediei la percepția culorilor secundare la etapele test (4.6 u.m) și retest (4.93 u.m.). După testul Wilcoxon, pentru culorile fundamentale, nu atestăm diferențe semnificative statistic între rezultatele preșcolarii din GC test și rezultatele retest.

Rezultatele obținute de preșcolarii din GE la proba *Relația emoțiilor cu percepția auditivă* indică creșteri semnificative a mediilor obținute de preșcolarii din GE la etapa retest spre deosebire de mediile GE test - etapa test (1,27 u.m.) și retest (1,65 u.m.). La GC - etapa test (1,30 u.m.) și retest (1,31 u.m.). Statistic, după testul Wilcoxon, nu se înregistrează diferențe semnificative.

Evaluarea eficienței programului dezvoltativ a fost demonstrată prin compararea rezultatelor obținute de preșcolarii din GE prin proba *Starea emoțională* la etapa test și etapa retest. Rezultatele obținute de preșcolarii din GE pentru proba *Starea emoțională* indică medii mai înalte, obținute la etapa retest de la toate scalele - etapa test (1,12 u.m.) și retest (1,17 u.m.). La GC - etapa test (1,20 u.m.) și retest (1,25 u.m.). Statistic, după testul Wilcoxon, nu se înregistrează diferențe semnificative.

În cazul variabilei *latura lexico-semantică a limbajului*, vom prezenta rezultatele preșcolarii la aspectele: mediile preșcolarii din GE test și retest, mediile preșcolarii din GC test și retest.

Rezultatele obținute de preșcolarii din GE pentru proba *Ghici din ce poveste este eroul* indică medii distincte la toate scalele. La punctajul total al probei *Ghici din ce poveste este eroul* la etapa test (1,4 u.m) și retest (2,27 u.m.), după testul Wilcoxon, atestăm diferențe semnificative statistic ($Z=-2,739$, $p\leq 0,006$). La GC - etapa test (1,41 u.m.) și retest (1,51 u.m.). Statistic, după testul Wilcoxon, nu se înregistrează diferențe semnificative.

Prezentarea mediilor pentru proba *Dezvoltare ritmică* la preșcolarii din GE test și GE retest - etapa test (2,27 u.m.) și retest (2,40 u.m.). După testul Wilcoxon, atestăm diferențe statistic semnificative între rezultatele preșcolarii din GE test și rezultatele retest la această scală ($Z=-3,169$, $p\leq 0,002$). La GC - etapa test (2,73 u.m.) și retest (2,73 u.m.). Statistic, după testul Wilcoxon, nu se înregistrează diferențe semnificative.

Rezultatele obținute de preșcolarii din GE pentru proba *Definiții* - etapa test (4,27 u.m.) și retest (6,73 u.m.) indică medii mai înalte în definirea cuvintelor la etapa retest spre deosebire de etapa test. La GC

- etapa test (1,62 u.m.) și retest (1,64 u.m.). Statistic, după testul Wilcoxon, nu se înregistrează diferențe semnificative.

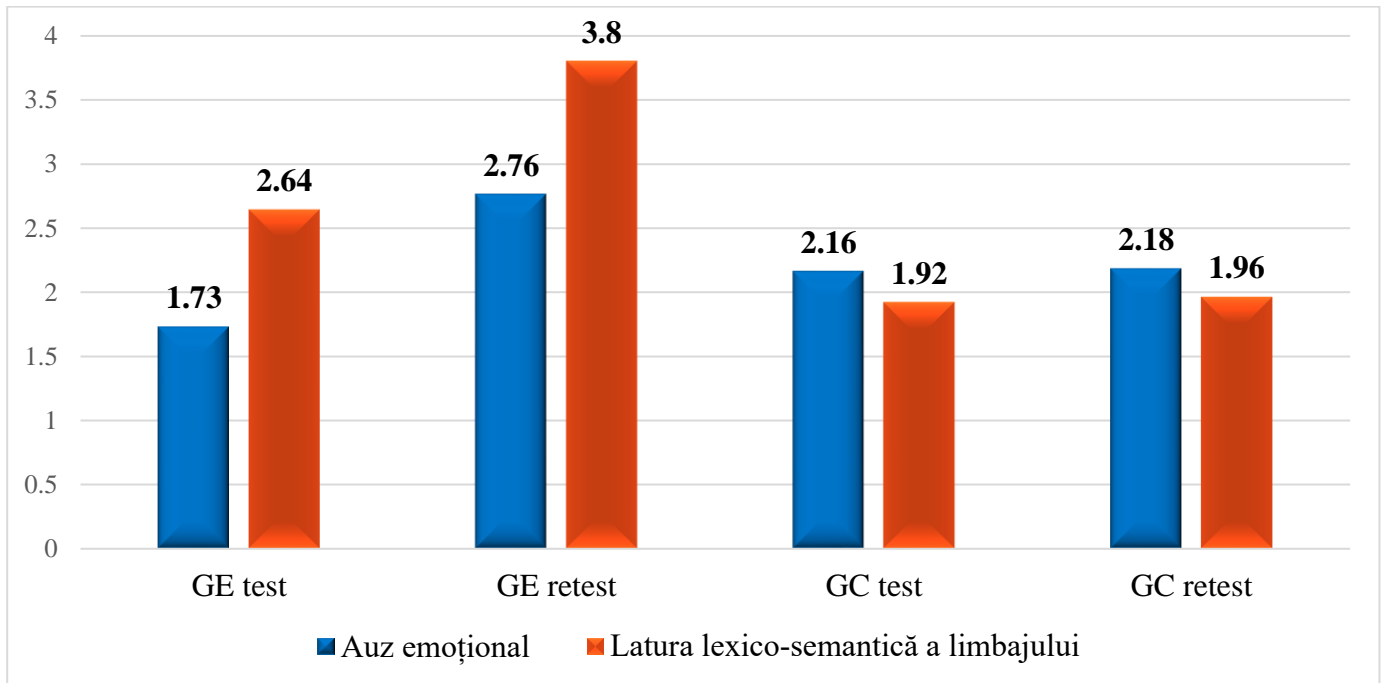

Figura 3.1. Frecvențele test și retest pentru GE și GC

În continuare, vom analiza rezultatele obținute de preșcolarii din GE retest și de cei din GC retest la variabilele *auzul emoțional* și *latura lexico-semantică a limbajului*, (figura 3.2).

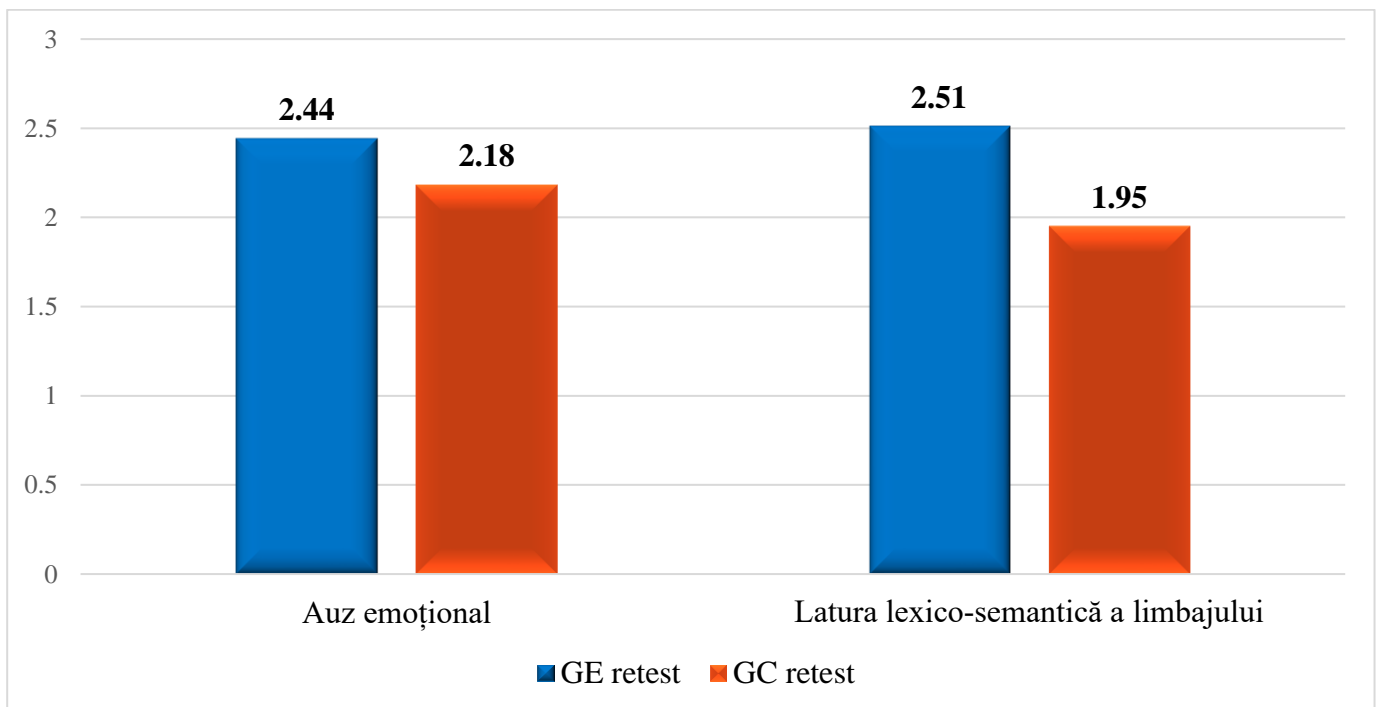

Figura 3.2. Frecvențele retest pentru GE și GC

Reprezentarea grafică în figura de mai sus indică deosebiri între rezultatele la faza retest ale subiecților din Grupul experimental și ale celor din Grupul de control. Astfel, subiecții înregistrează următoarele rezultate: la *variabila auz emoțional* GE -2,44 (u. m.); GC-2.18 (u. m.); la *variabila latura lexico-semantică a limbajului* GE-2.51 (u. m.); GC-1.95 (u. m.). Analiza statistică ne-a permis să evidențiem diferențe statistice semnificative folosind testul U-Mann-Whitney.

Comparând rezultatele obținute de către copiii din grupul experimental cu aprecierea parametrilor similari la subiecții din GC, devine incontestabil faptul că, la GE, programul aplicat a avut rezonanțe puternice atât la dezvoltarea auzului emoțional, cât și la dezvoltarea limbajului (latura lexico-semantică) subiecților cu dizabilități auditive din GE.

Rezultatele obținute și concluziile formulate ne permit să menționăm că ipoteza pentru această parte a lucrării - *presupunem că, prin aplicarea unui program psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului prin elemente ludoterapeutice la preșcolarii cu dizabilități auditive, va fi posibilă crearea premiselor de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantice a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială)* - s-a confirmat.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Fundamentarea cunoștințelor teoretico-științifice privind dezvoltarea auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului la copiii preșcolari cu dizabilități auditive subliniază realizările efectuate și impactul programului implementat. Rezultatele cercetării au validat ipoteza că preșcolarii cu hipoacuzie neurosenzorială prezintă subdezvoltări în aceste domenii, ceea ce oferă o fundamentare pentru intervențiile viitoare. Stabilirea relațiilor de interdependență între auzul emoțional și latura lexico-semantică a limbajului sugerează că îmbunătățirea unuia dintre aceste aspecte poate influența pozitiv și celălalt, ceea ce este esențial pentru dezvoltarea holistică a copilului, sprijinind astfel integrarea lui socială și emoțională. Elaborarea și implementarea unui program psihopedagogic bazat pe elemente ludoterapeutice indică o abordare inovatoare, care nu doar că facilitează învățarea, dar și face procesul mai plăcut și accesibil pentru copii. Prin accentul pus pe auzul emoțional, copiii au avut ocazia să își dezvolte abilitățile de recunoaștere și exprimare a emoțiilor, ceea ce le va îmbunătăți interacțiunile sociale. Lucrul asupra laturii lexico-semantice, a contribuit la extinderea vocabularului copiilor, facilitându-le comunicarea eficientă și adaptarea în diverse contexte sociale.

1. În cercetare am utilizat o metodologie complexă, integrând metode verbale și nonverbale, precum și tehnici de percepție vizuală și auditivă. Această abordare multidimensională ne-a permis o evaluare

cuprinzătoare a *auzului emoțional* și a *laturii lexico-semantice a limbajului*, oferind o bază pentru intervențiile ulterioare.

2. Rezultatele ne-au arătat că subdezvoltarea *auzului emoțional* și a *comunicării verbale* la copiii cu dizabilități auditive duce la dificultăți în perceperea componentelor expresive și impresive ale limbajului. În contrast, copiii cu dezvoltare tipică demonstrează o evoluție corespunzătoare a *auzului emoțional* și a limbajului, adaptată vârstei lor.
3. Studiul a confirmat că dezvoltarea *auzului emoțional* la preșcolarii cu dizabilități auditive nu doar că îmbunătățește latura lexico-semantică a limbajului, dar și viceversa. Activitățile care stimulează sinestezia senzorială și interacțiunea analizatorilor contribuie la creșterea cantității și calității informației procesate, îmbogățind astfel experiența emoțională a copilului atât în emisii, cât și în percepții.
4. Aplicarea programului psihopedagogic de dezvoltare a *auzului emoțional* și a *laturii lexico-semantice a limbajului* la preșcolarii cu hipoacuzie neurosenzorială a condus la o codificare verbală mai eficientă a stărilor emoționale și la o dezvoltare considerabilă a vocabularului acestora. După implementarea programului, s-a observat o dezvoltare a tuturor tipurilor de auz (biologic, muzical, fonematic și emoțional), cu un accent deosebit pe creșterea nivelului de recunoaștere a informațiilor paralingvistice verbale.
5. Recomandările formulate pe baza cercetărilor teoretico-empirice oferă un model eficient pentru psihologi, psihopedagogi, cadre didactice și părinți în lucrul cu preșcolarii cu dizabilități auditive, subliniind importanța colaborării între toți factorii implicați în educația și dezvoltarea acestor copii. Aceste sugestii pot îmbunătăți strategiile de intervenție și pot sprijini dezvoltarea abilităților de comunicare ale copiilor cu dizabilități auditive.

Prin această cercetare, au fost stabilite și descrise particularitățile *auzului emoțional* ca parte integrantă a procesului senzorial-perceptiv al limbajului la preșcolarii cu hipoacuzie neurosenzorială. Programul elaborat și implementat pentru dezvoltarea *auzului emoțional* și a *laturii lexico-semantice a limbajului*, care a inclus elemente ludoterapeutice, contribuie semnificativ la avansarea domeniului surdopsihopedagogiei. Acesta nu doar că sprijină compensarea dizabilității auditive, dar facilitează și integrarea socială a copiilor cu dizabilități auditive, îmbunătățind astfel procesul educațional în ansamblu.

Aceste realizări nu doar că contribuie la domeniul de educație al copiilor cu dizabilități auditive, dar oferă și un model practic pentru intervențiile viitoare destinate copiilor cu dizabilități auditive.

Susținem că prin dezvoltarea *auzului emoțional*, abordarea limbajului (*latura lexico-semantică*) se realizează într-un mod integrat. Această perspectivă a asigurat un demers holistic, bine determinat, care a condus la progrese vizibile nu doar în plan lingvistic și paralingvistic, ci și, mai ales, în plan emoțional.

Pe baza rezultatelor cercetării, am elaborat *recomandări* destinate specialiștilor care activează în mediul copiilor cu dizabilități auditive, precum și părinților, pentru a sprijini intervențiile eficiente în acest domeniu.

Recomandări pentru persoanele angajate/implicate în procesul de reabilitare al copiilor cu dizabilități auditive.

Cadre didactice:

- Specialiștii din instituțiile de învățământ (psihologi, educatori, logopezi) pot folosi programul de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantice pentru a evalua și recupera copiii cu dizabilități auditive.
- Este esențial ca educarea auzului (biologic, muzical, fonematic și emoțional) să înceapă în etapele timpurii ale dezvoltării.
- În activitățile recuperative, se recomandă crearea unui mediu audio-verbal și optico-tactil care să faciliteze învățarea.
- Programul de dezvoltare să includă activități ludoterapeutice, care sunt esențiale pentru vârsta preșcolară, folosind metode de exercițiu și învățare în grupuri mici.
- Specialiștii trebuie să țină cont de caracteristicile individuale ale fiecărui copil (nivelul auzului, dezvoltarea emoțională, vârsta, structura defectului).
- Activitățile ludice ar trebui organizate atât frontal, cât și în subgrupuri, cu o durată de 25-45 minute, în funcție de vârstă.
- Materialele utilizate trebuie să fie variate (auditive, vizuale, vibro-tactile, gustative) pentru a stimula diferitele simțuri.
- Să se acorde o atenție specială antrenării continue a copiilor cu dizabilități auditive în comunicarea totală.

Părinți:

- Activitățile educaționale pot include citirea în comun a basmelor și poeziilor, utilizarea cântecelor și dansurilor pentru a încuraja comunicarea.
- Stimularea comunicării și inserția socială eficientă se pot realiza prin diversificarea experiențelor sociale (vizite, situații, locuri).
- Este important să se creeze o atmosferă emoțional-pozitivă în mediul familial, bazată pe încredere și susținere.
- Orice intenție de independență a copilului ar trebui să fie sprijinită pentru a evita introversiunea și inhibarea.

- Se recomandă formarea unui parteneriat între familie și specialiști (psihopedagog, logoped, educator și psiholog) pentru a eficientiza procesul recuperativ.

Recomandări și sugestii privind cercetările de perspectivă. Cercetarea realizată este una inovativă în planul conceptualizării, al descrierilor și al constatărilor cu privire la auzul emoțional și la interrelațiile lui cu latura lexico-semantică a limbajului la copiii cu hipoacuzie neurosenzorială. Lucrarea este prima treaptă spre descoperirea de noi perspective în domeniul psihologiei speciale, al auzului emoțional. Considerăm că investigarea următoarelor arii de cercetare ar prezenta interes:

1. Dezvoltarea auzului emoțional la copii cu hipoacuzie neurosenzorială de alte vârste.

Investigarea dezvoltării auzului emoțional la copii cu hipoacuzie neurosenzorială de diferite vârste pentru a identifica mecanismele compensatorii specifice fiecărei etape.

2. Studiul auzului emoțional în dizabilitățile senzoriale: dizabilități auditive, dizabilități vizuale.

Analiza auzului emoțional în contextul dizabilităților senzoriale (auditive și vizuale) pentru a diferenția și eficientiza procesul educațional și reabilitarea acestor copii.

Aceste recomandări și sugestii pot contribui semnificativ la îmbunătățirea intervențiilor educaționale și terapeutice pentru copiii cu dizabilități auditive.

BIBLIOGRAFIE

1. ANCA, M. *Psihologia deficiențelor de auz*. Cluj Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2001. 282 p. ISBN 973-610-041-3.
2. BODORIN, C. *Surdopsihologia*. Chișinău: Ed. Valinex, 2009. 150 p. ISBN 978-9975-9948-7-3.
3. BODORIN, C., CIUBOTARU N. *Psihopedagogia persoanelor cu dizabilități auditive*. Chișinău: Tipogr. UPS "Ion Creangă", 2020. 161 p. ISBN 978-9975-46-491-8.
4. BUICĂ, C. *Bazele defectologiei*. București: Ed. Aramis Print, 2004. 415 p. ISBN 973-679-161-0.
5. CUNNINGHAM, M. Personality and the structure of nonverbal communication of emotion Text /M. Cunningham // *J. Pers. and Soc. Psychol.*, 1977. V. 45. Nr. 4. p. 564-584. [Disponibil: <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1977.tb00172.x>].
6. GAYLE, H.L. *Social-Emotional Development in Children with Hearing Loss*. Theses and Dissertations-Communication Sciences and Disorders. 4. 2014. [Disponibil: https://uknowledge.uky.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=commdisorders_etds]
7. GHERGUȚ, A. *Psihopedagogie specială. Fundamente teoretice și perspective practice (ediția IV-a revăzută și adăugită)*. Iași: Polirom, 2023. 632 p. ISBN 978-973-46-9381-8.
8. *Omul din lumea tăcerii. Ghid pentru înțelegerea lumii persoanelor cu dizabilități de auz*. Resp. ed. Victor Koroli. Chișinău, 2016. 300 p. ISBN 978-9975-3039-5-8.
9. STANICĂ, C. MUȘU, I. *Psihopedagogia specială. Deficiențe senzoriale*. București: Ed. Pro Humanitate, 1997. 385 p. ISBN/COD: 973-97313-5-X.
10. VERZA, E. *Tratat de Psihopedagogia Specială*. București: Ed. Universității din București, 2011, 1312 p. ISBN 978-6061-6000-6-9.
11. БОГДАНОВА, Т.Г. *Сурдопсихология: учебник для академического бакалавриата*. /Т.Г.

- Богданова. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Изд-во Юрайт, 2019. 235 с. ISBN 978-5-534-07055-2.
12. ВИНАРСКАЯ, Е.Н. *Раннее речевое развитие и проблемы дефектологии. Периодика раннего развития. Эмоциональные предпосылки освоения языка.* М.: Изд. стереотип. URSS, 2023. 160 с. ISBN 978-5-9519-3677-6.
 13. ВИТТ, Н.В. Личностно-ситуационная опосредованность выражения и распознавания эмоций и речи. Текст. /Витт Н.В.// *Вопросы психологии: научный журнал / учредитель Рос. Академия образования*, 1991. стр. 95-100. ISSN: 0042-8841.
 14. ВЫГОТСКИЙ, Л.С. *Избранные психологические исследования эмоциях.* Текст. /Л.С. Выготский; М.: АПН РСФСР, 1956. 520 с. ББК 88.3.
 15. ВЫГОТСКИЙ, Л.С. Мысль и слово. Текст. /Л.С. Выготский / *Общая психолингвистика: Хрестоматия / Составление К.Ф. Седова.* М.: Лабиринт, 2004. с. 8-46. ISBN 5-87604-029-0
 16. ИЛЬИН, Е.П. *Эмоции и чувства.* Текст. / Е.П. Ильин. СПб.: Питер, 2007. 783 с. ISBN 97-5-91180-231-8.
 17. КОНОПКИН, О.А. Участие эмоций в осознанной регуляции целенаправленной активности человека. Текст. /Конопкин, О.А.// *Вопросы психологии: научный журнал / учредитель Рос. Академия образования*, 2006. №3. с. 38-48. ISSN 0042-8841.
 18. ЛУБОВСКИЙ, В.И. *Развитие словесной регуляции действий у детей (в норме и патологии).* Текст. / В.И. Лубовский; Науч.- исслед. ин-т дефектологии Аккад, пед. наук СССР. М.: Педагогика, 1978. 224 с.
 19. ЛУРИЯ, А.Р. Мозговая организация речевой деятельности. Патология речевого высказывания. Текст. /Лурия А.Р./ *Общая психолингвистика: Хрестоматия. Учеб. пос. / Составление К.Ф. Седова.* М.: Лабиринт, 2004. с. 259-283. ISBN 5-87604-029-0.
 20. МАНЕРОВ, В.Х. Успешность восприятия говорящего в зависимости от индивидуальных особенностей слушателей. Текст. /Манеров, В.Х.// *Вопросы психологии: научный журнал / учредитель Рос. Академия образования.* 1990. №1. с. 147-153. ISSN 0042-8841.
 21. МОРОЗОВ, В.П. *Занимательная биоакустика.* Текст. / В.П. Морозов. Изд. 2-е, доп., перераб. М.: Знание, 1987. 208 с. ББК 28.071.
 22. МОРОЗОВ, В.П. Исследование способности человека к восприятию инвертированной речи. Текст. /Морозов В.П.// *Психологический журнал.* 1992. Т. 13. №1. с. 61-68. ISSN 0205-9592.
 23. МОРОЗОВ, В.П. Эмоциональный слух человека. Текст. /Морозов, В.П.// *Журнал эволюционной биохимии и физиологии.* Том XXI. 1985. №6. с. 568-577. ISSN 0044-4529.
 24. МОРОЗОВ, В.П. Эмоциональный слух человека. Текст. /Морозов, В.П.// *Журнал эволюционной биохимии и физиологии.* Том XXI. 1985. №6. с. 568-577. ISSN 0044-4529.
 25. НУДЕЛЬМАН, М.М. *Практикум по сурдопсихологии.* Москва, 1990.
 26. ПАШИНА, А.Х. К проблеме распознавания контекста звуковой речи. Текст. /Пашина А.Х.// *Вопросы психологии: научный журнал учредитель Рос. Академия образования*, 1991. №1. с. 88-95. ISSN 0042-8841.
 27. ПЕТШАК, В. Изучение эмоциональных проявлений у глухих и слышащих дошкольников. *Дефектология: научно-методический журнал /ред. В.И. Лубовский/ №6 1989. с. 61-65. ISSN 01303074.*
 28. РОЗАНОВА, Т.В. *Дети с нарушениями слуха /Т.В. Розанова//Специальная психология / под ред. В. И. Лубовского.* М.: Академия, 2003. 464 с. ISBN 5-7695-2602-5.

29. СИНЯК, В.А. НУДЕЛЬМАН, М.М. *Особенности психического развития глухого ребенка*. Москва, 1975. 110 с.
30. СОЛОВЬЕВ, И.М. *Психология глухих детей*. Текст /И. М. Соловьев; под ред. И. М. Соловьева [и др.]; Акад. пед. наук СССР. Науч. исслед. ин-т дефектологии. М.: Педагогика, 2-е издание, стереот. 2006 г. 448 с. ISBN 5-9718-0124-4.
31. ШИПИЦЫНА, Л.М. *Ребенок с нарушенным слухом в семье и обществе*. Текст /Л. М. Шипицына. СПб.: Речь, 2009. 203 с. ISBN 978-5-9268-0779-7.
32. ШИФ, Ж.И. *Усвоение языка и развитие мышления у глухих детей*. Текст / Ж.И. Шиф/ АПН СССР. М.: Просвещение, 1968. 317 с. ББК 74.32.
33. ЯШКОВА, Н.В. РОЗАНОВА, Т.В., СОЛОВЬЕВ, И.М. *Психология глухих детей*. Издательство: Советский спорт, 2006 г. 448 с. ISBN 5-9718-0124-4.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI

Articole în reviste științifice:

în reviste din străinătate recunoscute:

1. CIUBOTARU, N. The impact of emotional hearing on the development of the pragmatic side of language in children with hearing disabilities. In: *Journal of Romanian Literary Studies (JRLS)*, Nr. 36/2024. Târgu Mureș, România. pp. 356-363. ISSN: 2248-3004. Categoria B.

în reviste din Registrul Național al revistelor de profil cu indicarea categoriei:

2. CIUBOTARU, N. Similitudini și divergențe între paradigmele auz emoțional - retrăire emoțională și sensibilitate emoțională. În: *Psihologie, revista științifico-practică*. pp. 1-10 Nr. 2, 2021, ISSN E 2537-6276, ISSN P 1857-2502, <http://key.upsc.md> CZU: 159.942.5 DOI: 10.46728/pspj.2021.v39. Cat. B.
3. CIUBOTARU, N. Dinamica dezvoltării auzului emoțional prin joc la preșcolarii cu dizabilități auditive. In: *EcoSoEn, Scientific Journal Economics, Social and Engineering Sciences* Year 6, Nr.3-4/2023. p. 95-100. ISSN 2587-344X. Categoria B.
4. CIUBOTARU, N. Strategii de evaluare a auzului emoțional și a nivelului de dezvoltare a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive. In: *Revista de știință, inovare, cultură și artă ACADEMOS*. ISSN 1857-0461; E-ISSN 2587 – 3687. Categoria B.

Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice:

în lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova):

1. CIUBOTARU, N. Comunicare emoțională versus auzul emoțional – factori primordiali în dezvoltarea psihică a copilului cu dizabilități auditive. În: *Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului. Materiale conferinței științifice internaționale 8-9 octombrie 2020*, Seria 22: [în vol.] / coordonare științifică: Igor Racu, Silvia Chicu. pp. 173-179. ISBN 978-9975-46-449-9.
2. BODORIN, C., CIUBOTARU, N. Metode eficiente de antrenament auditiv-verbal. *Metoda Ling*. În: *Asistența complexă a copiilor cu cerințe educaționale speciale în mediul educațional incluziv*. Materialele conferinței științifice internaționale. Chișinău, 10 decembrie 2020. pp. 199-206. ISBN 978-9975-46-480-2.
3. CIUBOTARU, N., BALANICI, V. Modele de diagnostic și prevenție precoce în dizabilitățile auditive. În: *Asistența complexă a copiilor cu cerințe educaționale speciale în mediul educațional incluziv*. Materialele conferinței științifice internaționale. Chișinău, 10 decembrie 2020. pp. 343-354. ISBN 978-9975-46-480-2.
4. CIUBOTARU, N. Dezvoltarea limbajului și a auzului emoțional prin tehnologii inovative la copiii cu dizabilități auditive. În: *International Congress "Research – Innovation – Innovative Entrepreneurship"*; Chisinau, 13-14 October 2023 / scientific committee: Eduard Coropceanu (chairperson) [et al.]. Chișinău: CEP UPSC 2023, pp. 96-103. ISBN 978-9975-46-831-2.

în lucrările conferințelor științifice naționale cu participare internațională:

5. CIUBOTARU, N. Evoluarea auzului emoțional la copiii cu dizabilități auditive în procesul de percepere a operelor de artă. În: *Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului*. Materiale conferinței științifice naționale cu participare internațională. 26 martie 2021, Seria 23: [în vol.] / coordonare științifică: Ludmila Armașu-Canțîr, Silvia Chicu; Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2021. V. I., pp. 174-178. ISBN 978-9975-46-560-1.
6. CIUBOTARU, N. Strategii ale intervenției recuperativ complexe a copiilor cu dizabilități auditive. În: *Probleme ale științelor socioumanistice și ale modernizării învățământului: Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională*, Seria 24, 25 martie, 2022 / coord. șt.: Ludmila Armașu-Canțîr, Silvia Chicu; pp. 146-151. ISBN 978-9975-46-651-6.
7. CIUBOTARU, N. Tehnologii inovative și avansate în dezvoltarea auzului emoțional la preșcolarii cu deficiențe de auz. În: *Educația din perspectiva conceptului clasei viitorului*. Culegere de articole ale Conferinței Științifice Naționale cu participare internațională, [ediția a 3-a, 4-5 noiembrie 2022]. Chișinău: S.n., 2022 (CEP UPSC) pp. 260-265. ISBN 978-9975-46-681-3.
8. **CIUBOTARU, N., MELINTEANU, L.** Incluziunea educațională a copiilor cu deficiențe de auz de vârstă preșcolară. În: *Evoluția sistemului național al învățământului special și incluziv ca proces unitar teoretico-praxiologic în câmpul educațional european*. (Eveniment dedicat aniversării a 50 de ani de activitate a catedrei Psihopedagogie și Psihopedagogie Specială, facultatea Psihologie și Psihopedagogie Specială). Conferința științifică națională cu participare internațională. 2.12.2022. Chișinău : S. n., 2023 (CEP UPSC). pp. 106-113. ISBN 978-9975-46-732-2.
9. CIUBOTARU, N. Comprehensiunea emoțiilor și abilitățile emoționale ale copiilor cu dizabilități de auz. În: *Evoluția sistemului național al învățământului special și incluziv ca proces unitar teoretico-praxiologic în câmpul educațional european*. (Eveniment dedicat aniversării a 50 de ani de activitate a catedrei Psihopedagogie și Psihopedagogie Specială, facultatea Psihologie și Psihopedagogie Specială). Conferința științifică națională cu participare internațională. 2.12.2022. Chișinău: S. n., 2023 (CEP UPSC). pp. 129-135. ISBN 978-9975-46-732-2.
10. **ЧУБОТАРУ, Н.Е., ПРИСАКАРУ, А.И.** Роль игры в развитии личности детей с ОВЗ. În: *Evoluția sistemului național al învățământului special și incluziv ca proces unitar teoretico-praxiologic în câmpul educațional european*. (Eveniment dedicat aniversării a 50 de ani de activitate a catedrei Psihopedagogie și Psihopedagogie Specială, facultatea Psihologie și Psihopedagogie Specială). Conferința științifică națională cu participare internațională. 2.12.2022. Chișinău: S. n., 2023 (CEP UPSC). pp. 135-144. ISBN 978-9975-46-732-2.
11. CIUBOTARU, N. Componenta cognitivă a dezvoltării emoționale la preșcolarii cu dizabilități auditive. În: *Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective*. Materialele Conferinței Științifice cu participare Internațională, 27 October 2023 / coordonator: Silvia Briceag. Bălți, 2023. pp. 104-109. ISBN 978-9975-50-314-3 (PDF).
în lucrările conferințelor științifice naționale:
12. CIUBOTARU, N. Rolul jocului didactic în activitatea de educare a limbajului pentru formarea intelectuală a copilului preșcolar cu CES. În: *Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului*. vol. 1., coord. st. Racu I., Ch.: Tipografia ”Ion Creangă”, 2012. pp. 232-238. ISBN 978-9975-46-122-1.
13. CIUBOTARU, N. Abordări axiologice din perspectiva dezvoltării auzului emoțional. În: *Probleme ale științelor socio-umane și modernizării învățământului*: coord. șt.: Racu Igor. Chișinău: S.n., 2013. Tipogr. UPS „Ion Creangă”, pp. 174-177. ISBN 978-9975-46-145-3.
14. CIUBOTARU, N. Specificul activității recuperativ-logopedice (ARL) în dizabilități auditive. În: *Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului*. Resp. ed. I. Racu, Ch.: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2014, V. I., pp.531-537. ISBN 978-9975-46-198-6
15. CIUBOTARU, N. Axiologia auzului emoțional în contextul științelor psiho-pedagogice. În: *Probleme ale Științelor Socioumaniste și Modernizării Învățământului*. Materialele Conferinței științifice anuale a profesorilor și cercetătorilor UPS „Ion Creangă”. Resp. ed. I. Racu, ș.a. Ch.: Tipografia UPS „Ion

Creangă”, 2015. Seria XVII. Vol. I pp. 148-154. ISBN 978-9975- 46-239-6.

16. CIUBOTARU, N. Modernizarea metodologiei demutizării. Necesitatea și relevanța modernizării metodologiei demutizării. În: *Probleme ale științelor socioumanistice și ale modernizării învățământului*: Materialele conferinței științifice anuale a profesorilor și cercetătorilor UPS ”Ion Creangă”. Coord. șt. I. Racu, Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2017. V. I., pp. 198-207. ISBN 978-9975-46-334-8.
17. CIUBOTARU, N. Analiza acustică a elementelor segmentale și suprasegmentale ale vorbirii și impactul lor asupra dezvoltării auzului emoțional la copiii cu deficiențe auditive. În: *Probleme ale științelor socioumaniste și modernizării învățământului*. Materialele conferinței științifice anuale a profesorilor și cercetătorilor UPS „Ion Creangă” Coord. șt. I. Racu, Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2019. V. I., pp. 125-135. ISBN 978-9975-3370-2-1.
18. BODORIN, C., **CIUBOTARU, N.** Managementul mediului de învățare preuniversitar și universitar al copiilor cu dizabilități senzoriale. În: *Incluziunea educațională și socială a tinerilor cu dizabilități în învățământul superior*. Ghid științifico-metodologic. Ed., coord. Științ/ A. Racu. Chișinău: Ed. Pontos, 2016. pp. 47-53. ISBN 978-9975-51-803-1.
19. DANII, N., CUCU, V., SPÂNU, V., **CIUBOTARU, N.** Rolul familiei în formarea deprinderilor de comunicare la copiii cu probleme în dezvoltare. În: *Vocea părinților 15 Parteneriat interdisciplinar*. (Tipogr. "Pro Mapix") pp. 7-26. Chișinău, 2018. ISBN 978-9975-72-268-1.

Teze în culegeri științifice

în lucrările conferințelor științifice naționale:

1. CIUBOTARU, N. Ludoterapia în dezvoltarea limbajului la copiii cu afecțiuni senzoriale (hipoacuzie). În: *Creșterea impactului cercetării și dezvoltării capacității de inovare*. Rezumatele comunicărilor Științe Sociale. Volumul II. Chișinău: USM, 2012, pp. 171-173. ISBN 978-9975-71-151-7.

Lucrări științifice și metodicodidactice:

Manuale pentru învățământul universitar:

1. BODORIN, C. **CIUBOTARU, N.** *Psihopedagogia persoanelor cu dizabilități auditive*. Chișinău: Tipografia UPS ”I. Creangă”, 2020. 161 p. ISBN 978-9975-9872-6-4.
Ghiduri metodice/metodologice
2. BODORIN, C., **CIUBOTARU, N.**, LEBEDEVA, V. *Copiii cu dizabilități multiple – Activități dezvoltativ-recuperative*. Ghid practic. Chișinău: Tipografia UPS ”I. Creangă”, 2015. 223 p. ISBN 978-9975-46-230-3.
3. BODORIN, C., **CIUBOTARU, N.**, VÎRLAN, M. ș.a. *Psihopedagogie specială. Suport didactic pentru coordonatorii educației incluzive*. Chișinău, 2011. ISBN 978-9975-9872-6-4.
Alte lucrări științifico-metodice și didactice:
4. RACU, A., **CIUBOTARU, N.**, ș.a. *Schimbarea începe de la noi*. Ed., coord. șt.: Racu A., dr. hab., prof. univ. ISBN 978-9975-51-919-9. Chișinău: Tipografia Print Caro, 2018. 103 p. ISBN 978-9975051-919-9.

ADNOTARE
CIUBOTARU Natalia, Dezvoltarea auzului emoțional la copiii cu dizabilități auditive.
Teză de doctor în psihologie, Chișinău, 2024

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 244 titluri, 6 anexe, 26 tabele și 44 figuri. Volumul tezei este de 262 de pagini, dintre care 143 – text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 24 de articole și comunicări științifice, în 4 lucrări științifice și metodicodidactice.

Cuvinte-cheie: auz emoțional, latura lexico-semantică a limbajului, copii cu hipoacuzie neurosenzorială, sinestezie, vârsta preșcolară.

Scopul cercetării a constat în evaluarea auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului la copiii de vârstă preșcolară cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială și dezvoltare tipică), prin evidențierea particularităților lor, în vederea elaborării și a implementării unui program psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional, a laturii lexico-semantică a limbajului prin elemente ludoterapeutice.

Obiectivele cercetării: stabilirea metodologiei de investigare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului; evaluarea auzului emoțional și a limbajului (latura lexico-semantică) la preșcolarii cu dizabilități auditive și la preșcolarii cu dezvoltare tipică (studiu comparativ); identificarea corelației dintre auzul emoțional și latura lexico-semantică a limbajului la copiii de vârstă preșcolară cu dizabilități auditive și la preșcolarii cu dezvoltare tipică; elaborarea, implementarea și evaluarea eficienței unui program psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive; formularea concluziilor și a recomandărilor pentru psihologi, psihopedagogi, cadre didactice, părinți, privind dezvoltarea eficientă a auzului emoțional la preșcolarii cu dizabilități auditive.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării: rezultatele cercetării completează cadrul teoretico-aplicativ al problematicei investigate, prin diverse abordări: a) *teoretice:* pentru prima dată în spațiul românesc a fost conceptualizat *fenomenul de auz emoțional*; a fost prezentată informația nouă privind particularitățile de dezvoltare a limbajului verbal în dependență de dezvoltarea auzului emoțional în dizabilitatea auditivă și în dezvoltarea tipică; a fost fundamentat programul psihopedagogic, orientat spre dezvoltarea auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului prin elemente ludoterapeutice la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială); a fost determinat mecanismul de interdependență între subdezvoltarea auzului biologic - subdezvoltarea auzului emoțional - insuficiența codurilor verbale; b) *aplicative:* selectarea și argumentarea instrumentarului de cercetare, obținerea rezultatelor concludente; elaborarea și implementarea programului psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială); elaborarea recomandărilor pentru specialiștii din domeniul psihologiei și al pedagogiei, părinți.

Rezultatele obținute, care contribuie la soluționarea problemei științifice importante, constau în determinarea și descrierea particularităților auzului emoțional ca parte senzorial-perceptivă a limbajului la copiii de vârstă preșcolară cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială) și a laturii lexico-semantică; în identificarea metodelor psihopedagogice de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului; în elaborarea unui program psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului prin elemente ludoterapeutice la copiii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială).

Semnificația teoretică a lucrării: rezultatele acestui studiu completează cu o serie de noi abordări referitor la: sintetizarea rezultatelor cercetărilor fundamentale și aplicative ale auzului emoțional ca parte senzorial-perceptivă a limbajului; conceptualizarea fenomenului de auz emoțional; determinarea auzului emoțional în dizabilitatea auditivă; stabilirea metodologiei de investigare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive și la preșcolarii cu dezvoltare tipică; identificarea caracteristicilor privind subdezvoltarea auzului și subdezvoltarea limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive; determinarea semnificației relației dintre auzul emoțional și latura lexico-semantică a limbajului la copiii de vârstă preșcolară cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială).

Valoarea aplicativă a lucrării constă în propunerea unui instrumentar psihodiagnostic, accesibil de a fi utilizat în evaluarea auzului emoțional și a limbajului verbal (latura lexico-semantică) la preșcolarii cu dizabilități auditive și la preșcolarii cu dezvoltare tipică; în elaborarea și fundamentarea practică a programului psihopedagogic de dezvoltare a auzului emoțional și a laturii lexico-semantică a limbajului la preșcolarii cu dizabilități auditive (hipoacuzie neurosenzorială), care poate fi prezentat sub forma unui ghid metodologic pentru specialiștii din domeniul psihologiei și al pedagogiei, părinți.

Implementarea rezultatelor științifice: aspectele cele mai importante ale cercetării au fost discutate, analizate și implementate în cadrul activităților științifice, în procesul de pregătire și formare a studenților în cadrul disciplinelor Psihologia persoanelor cu dizabilități auditive, Pedagogia persoanelor cu dizabilități auditive; în procesul de pregătire și formare a specialiștilor în domeniul psihopedagogiei speciale; de asemenea, materialele rezultatelor sunt utilizate în procesul educațional al copiilor cu dizabilități auditive.

ANNOTATION

CIUBOTARU Natalia, **Development of emotional hearing in children with hearing disabilities.**

PhD thesis in psychology, Chisinau, 2024

Structure of the thesis: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 244 titles, 6 appendices, 26 tables and 44 figures. The volume of the thesis is 262 pages, of which 143 are basic text. The results obtained are published in 24 articles and scientific communications, and 4 scientific and methodological-didactic works.

Key words: emotional hearing, lexical-semantic side of language, children with sensorineural hearing loss, synaesthesia, preschool age.

The purpose of the research was to evaluate emotional hearing and the lexical-semantic side of language in preschool children with hearing disabilities (sensory hearing loss and typical development), highlighting their particularities, in order to develop and implement a psychopedagogical intervention program for the development of emotional hearing, and the lexical-semantic side of language through ludotherapeutic elements.

Research objectives: establishing the methodology for investigating emotional hearing and the lexical-semantic side of language; evaluation of emotional hearing and language (lexical-semantic side) in preschoolers with hearing disabilities and preschoolers with typical development (comparative study); identifying the correlation between emotional hearing and the lexical-semantic side of language in preschool children with hearing disabilities and preschoolers with typical development; the development, implementation and evaluation of the effectiveness of a psycho-pedagogical intervention program for the development of emotional hearing and the lexical-semantic side of language in preschoolers with hearing disabilities; formulating conclusions and recommendations for psychologists, psychopedagogues, teachers, parents, regarding the effective development of emotional hearing in preschoolers with hearing disabilities.

The novelty and scientific originality of the research: The results of the research complete the theoretical-applicative framework of the investigated issue, through various approaches: theoretical: for the first time in the Romanian space, the phenomenon of emotional hearing was conceptualized; presented the new information regarding the particularities of verbal language development depending on the development of emotional hearing in hearing disability and in typical development; substantiated the psycho-pedagogical intervention program, oriented towards the development of emotional hearing and the lexical-semantic side of the language through ludotherapeutic elements for preschoolers with hearing disabilities (sensory hearing loss); determined the mechanism of interdependence between: underdevelopment of biological hearing — underdevelopment of emotional hearing — insufficiency of verbal codes; applications: selection and argumentation of research instruments, obtaining conclusive results; the development and implementation of the psycho-pedagogical intervention program for the development of emotional hearing and the lexical-semantic side of language in preschoolers with hearing disabilities (sensory hearing loss); development of recommendations for specialists in the field of psychology and pedagogy, parents.

The results obtained that contribute to solving the important scientific problem consist in determining and describing the particularities of emotional hearing as a sensory-perceptive part of language in preschool children with hearing disabilities (sensory hearing loss) and the lexical-semantic side; identification of psycho-pedagogical methods of developing emotional hearing and the lexical-semantic side of language; development of a psycho-pedagogical intervention program for the development of emotional hearing and the lexical-semantic side of language through ludotherapeutic elements for children with hearing disabilities (sensory hearing loss).

The theoretical significance of the paper complements the results of this study with a series of new approaches regarding: synthesizing the results of fundamental and applied research on emotional hearing as a sensory-perceptive part of language; conceptualizing the phenomenon of emotional hearing; determining emotional hearing in the hearing impaired; establishing the methodology for investigating emotional hearing and the lexical-semantic side of language in preschoolers with hearing disabilities and preschoolers with typical development; identifying the characteristics of hearing underdevelopment and language underdevelopment in preschoolers with hearing disabilities; determining the significance of the relationship between emotional hearing and the lexical-semantic side of language in preschool children with hearing disabilities (sensory hearing loss).

The applicative value of the work consists in the proposal of a psychodiagnostic instrument that can be used in the evaluation of emotional hearing and verbal language (the lexical-semantic side) in preschoolers with hearing disabilities and preschoolers with typical development; the development and practical substantiation of the psychopedagogical intervention program for the development of emotional hearing and the lexical-semantic side of language in preschoolers with hearing disabilities (sensory hearing loss), which can be presented in the form of a methodological guide for specialists in the field of psychology and pedagogy, parents.

Implementation of scientific results. The most important aspects of the research were discussed, analyzed and implemented within the scientific activities, in the process of preparation and training of students within the disciplines of Psychology of the hearing impaired, Pedagogy of the hearing impaired; in the process of preparation and training of specialists in the field of special psychopedagogy, also the materials of the results are used in the educational process of children with hearing disabilities.

АННОТАЦИЯ

Чуботару Наталья, *Развитие эмоционального слуха у детей со слуховыми нарушениями.*
Диссертация на соискание ученой степени доктора психологии, Кишинев, 2024 г.

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 244 наименований, 6 приложений, 26 таблиц и 44 рисунка. Объем диссертации составляет 262 страницы, из них 143 - основной текст. Полученные результаты опубликованы в 24 научных и статьях сообщениях, а также в 4 научных и методическо-дидактических работах.

Ключевые слова: эмоциональный слух, лексико-семантическая сторона речи, дети с нейросенсорной тугоухостью, синестезия, дошкольный возраст.

Цель исследования: заключалась в оценивание эмоционального слуха и лексико-семантической стороны речи у детей дошкольного возраста с нарушением слуха (нейросенсорная тугоухость и типичное развитие), выделив их особенности, с целью разработки и реализации психолого-педагогической программы для развития эмоционального слуха и лексико-семантической стороны речи посредством лудотерапевтических элементов.

Задачи исследования: установление методики исследования эмоционального слуха и лексико-семантической стороны речи; оценка эмоционального слуха и речи (лексико-семантическая сторона) у дошкольников с нарушением слуха и дошкольников с типичным развитием (сравнительное исследование); выявление взаимосвязи эмоционального слуха и лексико-семантической стороны речи у дошкольников с нарушением слуха и дошкольников с типичным развитием; разработка, реализация и оценка эффективности психолого-педагогической программы по развитию эмоционального слуха и лексико-семантической стороны речи у дошкольников с нарушением слуха; формулирование выводов и рекомендаций для психологов, психопедагогов, педагогов, родителей по эффективному развитию эмоционального слуха у дошкольников с нарушениями слуха.

Научная новизна и оригинальность исследования: результаты исследования завершают теоретико-прикладную основу исследуемой проблемы посредством различных подходов: *теоретического:* впервые в румынском пространстве был концептуализирован *феномен эмоционального слуха*; представлены новые сведения об особенностях речевого развития в зависимости от развития эмоционального слуха при нарушении слуха и при типичном развитии; обоснованна психолого-педагогическая программа, ориентированная на развитие эмоционального слуха и лексико-семантической стороны речи посредством лудотерапевтических элементов для дошкольников с нарушением слуха (нейросенсорной тугоухости); определен механизм взаимозависимости между: недоразвитием биологического слуха - недоразвитием эмоционального слуха - недостаточностью вербальных кодов; *практический:* выбор и аргументация инструментов исследования, получение убедительных результатов; разработана и реализованна психолого-педагогическая программа по развитию эмоционального слуха и лексико-семантической стороны речи у дошкольников с нарушением слуха (нейросенсорной тугоухостью); разработаны рекомендации для специалистов в области психологии и педагогики, родителей.

Полученные результаты, способствующие решению важной научной задачи заключаются в определении и описании особенностей эмоционального слуха как сенсорно-перцептивной части речи у детей дошкольного возраста с нарушениями слуха (нейросенсорной тугоухости) и лексико-семантической стороны речи; выявление психолого-педагогических методов развития эмоционального слуха и лексико-семантической стороны речи; разработка психолого-педагогическая программа по развитию эмоционального слуха и лексико-семантической стороны речи посредством лудотерапевтических элементов для детей с нарушениями слуха (нейросенсорной тугоухостью).

Теоретическая значимость работы: результаты исследования дополняют рядом новых подходов: синтеза результатов фундаментальных и прикладных исследований эмоционального слуха как сенсорно-перцептивного компонента речи; концептуализация феномена эмоционального слуха; определение эмоционального слуха в нарушениях слуха; создание методики исследования эмоционального слуха и лексико-семантической стороны речи у дошкольников с нарушениями слуха и дошкольников с типичным развитием; выявление особенностей недоразвития слуха и речи у дошкольников с нарушением слуха; определение значимости связи эмоционального слуха и лексико-семантической стороны речи у детей дошкольного возраста с нарушением слуха (нейросенсорной тугоухостью).

Практическая значимость работы состоит в предложении психодиагностического инструмента, который можно использовать при оценке эмоционального слуха и устной речи (лексико-семантической стороны) у дошкольников с нарушениями слуха и дошкольников с типичным развитием; разработка и практическое обоснование психолого-педагогической программы по развитию эмоционального слуха и лексико-семантической стороны речи у дошкольников с нарушениями слуха (нейросенсорной тугоухостью), которая может быть представлена в виде методического пособия для специалистов области психологии и педагогики, родители.

Внедрение научных результатов. Важнейшие аспекты исследования были обсуждены, проанализированы и реализованы в рамках научной деятельности, в процессе подготовки и обучения студентов по дисциплинам «Психология лиц с нарушениями слуха», «Педагогика лиц с нарушениями слуха»; в процессе подготовки и обучения специалистов в области специальной психопедагогики, а также материалы результатов используются в образовательном процессе детей с нарушениями слуха.

CIUBOTARU NATALIA

DEZVOLTAREA AUZULUI EMOȚIONAL LA COPIII CU DIZABILITĂȚI AUDITIVE

SPECIALITATEA 511.06 - PSIHOLOGIE SPECIALĂ

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

Aprobat spre tipar: 02.10.2024
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar.: ...

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj 50 exemplare
Comanda nr.

Denumirea și adresa instituției unde a fost tipărit rezumatul tezei